

"Äiti itkee, isä riehuu, iltapuuro liikaa kiehuu": Perheväkivallan kuvaaminen Mainio ja Zataar- ja Urhea Pikku-Nalle -lastenkirjoissa

Oona Nissinen & Alina Savonjousi

Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma
Kevätlukukausi 2022
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Nissinen, Oona & Savonjousi, Alina. 2022. "Äiti itkee, isä riehuu, iltapuuro liikaa kiehuu": Perheväkivallan kuvaaminen Mainio ja Zataar- ja Urhea Pikku-Nalle-lastenkirjoissa. Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopisto. 52 sivua.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten perheväkivaltaa kuvataan Mainio ja Zataar- ja Urhea ja Pikku-Nalle- lastenkirjoissa. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin perheväkivaltaa lapsen näkökulmasta sekä selvitettiin, millaisia keinoja lastenkirjat tarjosivat väkivallan kokemuksen käsittelyyn. Tämän tutkimuksen aiheeksi valikoitui perheväkivalta, koska väkivallasta puhuminen ja siitä tietoisuuden lisääminen on tärkeää, jotta väkivaltaisuuden kokemuksista uskalletaan kertoa sekä hakea siihen apua. Lisäksi varhaiskasvatuksen opettajan ja muiden työssään perheväkivaltaa mahdollisesti kohtaavien on tärkeää tunnistaa ja olla tietoinen perheväkivallan vaikutuksista lapseen sekä sen kokijana että sivusta seuraajana. Varhaiskasvatuksen henkilöstö voi työnsä kautta auttaa lapsia ja perheitä, jotka kokevat tai ovat kokeneet perheväkivaltaa.

Tutkimus toteutettiin analysoimalla kahta perheväkivaltaa käsittelevän lastenkirjan tekstit ja kuvat. Analysoinnissa hyödynnettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Kuvien analysoinnissa käytettiin semiotiikkaa.

Lastenkirjoissa perheväkivaltaa kuvattiin etenkin sen fyysisessä muodossa, mutta perheväkivalta ilmeni myös psyykkisenä, sukupuolittuneena ja vanhempien välisenä väkivaltana. Lapsille perheväkivallan sivustaseuraaminen aiheutti fyysisiä ja psyykkisiä oireita, kuten mahakipua, turvattomuutta ja surua. Kirjoissa väkivallan kokemuksen käsittelyyn tarjottiin monia erilaisia keinoja. Etenkin väkivallasta kertomisen, ja siitä puhumisen tärkeyttä korostettiin. Lasta kehuttiin rohkeaksi, kun hän kertoi perheessään ilmenevästä väkivallasta. Väkivalta on rikos, eikä koskaan perheen yksityisasia.

Asiasanat: perheväkivalta, lastenkirjallisuus, väkivallan muodot, lastenkirjallisuuden terapeuttisuus

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	2
1 JOHDANTO	5
2 VÄKIVALLAN MONIMUOTOISUUS	8
2.1 Väkivallan määrittelyä.....	8
2.2 Väkivallan muodot.....	10
2.2.1 Perheväkivalta.....	10
2.2.2 Perheväkivallan sukupuolittuneisuus.....	11
2.3 Väkivalta kriisinä ja traumana.....	12
2.3.1 Väkivallan vaikutukset lapseen.....	13
3 LASTENKIRJALLISUUS	17
3.1 Lastenkirjallisuuden määrittelyä.....	17
3.2 Vaikeiden aiheiden käsittely lastenkirjallisuuden avulla.....	18
3.2.1 Lastenkirjallisuuden terapeuttinen hyödyntäminen varhaiskasvatuksessa.....	22
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	24
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	24
4.2 Tutkimuksen lähestymistapa.....	24
4.3 Tutkimusaineisto.....	25
4.4 Aineiston analyysi.....	26
5 PERHEVÄKIVALTA LASTENKIRJOISSA	31
5.1 Perheväkivallan kuvaaminen.....	31
5.2 Perheväkivalta lapsen näkökulmasta.....	33
5.3 Keinot perheväkivallan käsittelyyn.....	37
6 POHDINTA	40

6.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	40
6.2 Tutkimuksen arviointi.....	42
6.3 Jatkotutkimushaasteet	45
LÄHTEET	47

1 JOHDANTO

Perheväkivalta on laaja yhteiskunnallinen ongelma, jolle on ominaista sen vaikutusten ulottuminen monien ihmisten elämään (Ahola, T. & Ahola, M., 2016, s. 54). Tähän sisältyy näkemys perheväkivallan vaikutuksista paitsi sen uhreiksi joutuneisiin ja tekijöihin, mutta myös perheväkivaltaa nähneisiin ja todistaneisiin, sukulaisiin, ystäviin, naapureihin sekä moniin eri ammattilaisiin. Voidaan siis todeta, että perhesuhteissa tapahtuva väkivalta ei ole poikkeus tai tabu, ja väkivaltaa ja sen seurauksia kohdataan jatkuvasti. Perheväkivaltaa kuvataan ongelmaksi, jolle tyypillistä on sen toistuvuus ja paheneminen, jos tilanteeseen ei aktiivisesti puututa (Ahola, T. & Ahola, M., 2016, 54). Aktiivisella puuttumisella tarkoitetaan esimerkiksi keskustelua väkivallasta, sillä ihmiset eivät välttämättä aina tiedosta tai hahmota rajaa ei-hyväksyttävän toiminnan osalta läheisissä ihmissuhteissaan. Perheväkivallalle on tyypillistä sen tunnistamisen haasteellisuus, sillä väkivalta saattaa olla perheessä niin normalisoitunut ja vakiintunut tilanne, ettei sitä osata nimetä tai tunnistaa väkivallaksi (Karhuvaara ym., 2013, s. 12). Väkivallan normalisoituneeseen asemaan perheessä liittyy myös ajatus pelosta ja vaikenemisesta, jolloin väkivaltaa kokenut ei uskalla puhua asiasta.

On tarpeen tuoda ihmisten tietoisuuteen ymmärrystä, että perheväkivalta ei kosketa vain yksittäisiä ja tiettyjä perheitä, vaan se on universaali, moniulotteinen sekä kansanterveydellinen ongelma, jonka selvittämiseen edellytetään asenteiden ja ajattelumallien muutosta koko väestön tasolla (Ahola, T. & Ahola, M., 2016, s. 55). Asenteiden ja ajattelumallien muutokseen ei yksinään riitä väkivaltakierteen katkaisemiseksi kehitettävät uudet ja vaikuttavat keinot, sillä väkivallan ennaltaehkäisemisen näkökulmasta on tärkeää laajempi keskittyminen yhteiskunnallisten ongelmien ja epäkohtien korjaamiseen. Väkivallan moniulotteisuuden näkökulmasta voidaan myös todeta sen olevan sukupuolittunut ilmiö. Niemen ym. (2017, s. 11) mukaan sukupuolen kautta voidaan selittää ja määrittää väkivallan tekemistä ja kokemista sekä ilmiön ymmärtämistä. Heidän mukaansa Suomessa väkivallan sukupuolittuneisuus on ollut laajassa yhteiskunnallisessa

keskustelussa 1990-luvulta alkaen. Keskustelun ajankohtaisuutta on lisännyt vuonna 2011 tehty niin sanottu Istanbulin sopimus, joka on Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta.

Lowen (2009, s. 1) mukaan lapset altistuvat yhä enemmän väkivallalle, epävakauksille ja kuolemalle yhteiskunnassamme, joten on syntynyt tarve ilmaiskanavalle, jonka kautta lapsi voi käsitellä omia tunteitaan ja kokemuksiaan. Lastenkirjat ovat yksi keino käsitellä näitä aiheita lasten kanssa turvallisesti yhdessä aikuisen kanssa. Lowe kertoo vaikeita aiheita käsittelevä lastenkirjallisuuden olevan hyödyllistä myös sellaisille lapsille, jotka eivät ole kokeneet omassa elämässään väkivaltaa. Hänen mukaansa vaikeista aiheista kuuleminen ja niistä keskusteleminen avartaa lasten maailmankuvaa ja kehittää heidän empatiakykyään. Lisäksi lapsi oppii toimimaan oikealla tavalla, jos hän kohtaa tällaisia tilanteita myöhemmässä elämässään (Lowe 2009).

Sekä varhaiskasvatuksen opettajaopinnoissamme, että varhaiskasvatuksen kentällä painotetaan usein periaatetta ja näkemystä siitä, että vanhemmat ovat lapsensa parhaita asiantuntijoita ja heillä on ensisijainen ja pääasiallinen kasvatusturvastuu- ja velvollisuus (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2020). On kuitenkin tiedostettava, että käsittelemämme teeman kaltaiset tilanteet ja ongelmat vaativat tukea, apua ja monitahoista yhteistyötä. Perheiden ja ammattilaisten välinen yhteistyö on ensiarvoisen tärkeä resurssi, jonka avulla selviydytään vaikeista kriiseistä ja tilanteista. Väkivaltainen perhe-elämä ja ilmapiiri aiheuttavat lapselle haasteita muun muassa minäkäsityksen ja sosiaalisten suhteiden osalta (Hautanen, 2017, s. 127). Esimerkiksi päiväkodissa henkilöstö saattaa ihmetellä lapsen muuttunutta käyttäytymistä ja tunneilmaisua sekä esimerkiksi yllättäen ilmaantuvia oppimisvaikeuksia. Lapsi elää ja kasvaa perheessä ja muissa yhteisöissä, mutta saattaa siitä huolimatta olla yksin ajatustensa kanssa ja kohdata ymmärtämättömyyttä muiden ihmisten taholta. Tästä syystä on tärkeää lisätä tietoisuutta perheväkivallasta ja sen laaja-alaisuudesta.

Eskosen (2005, s. 17) mukaan tarvitaan lisää tutkimusta perheväkivallasta nimenomaan lasten näkökulmasta. Lisäksi hän toteaa, että on tärkeää tarkastella

lasten omia kertomuksia heidän väkivaltakokemuksistaan sekä miten lapset itse sanoittavat perheväkivaltaa. Ruckensteinin (2004, s. 117) näkemyksen mukaan lapset ovat usein sivustaseuraajan asemassa perheväkivallan osalta, eivätkä varsinaisia väkivallan kohteita. Tämä näkemys vahvistaa perheväkivaltailmiön tutkimisen tärkeyttä ja tarpeellisuutta.

2 VÄKIVALLAN MONIMUOTOISUUS

2.1 Väkivallan määrittelyä

Väkivallasta puhuttaessa käytetään useita erilaisia käsitteitä. Maailman terveysjärjestö WHO (2005, s. 21) määrittelee väkivallan olevan tahallista fyysisen voiman tai väkivallan käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu henkilöön itseensä, toiseen henkilöön tai ihmisryhmään tai yhteisöön. Väkivallan käyttäminen johtaa tai voi johtaa kuolemaan, fyysiseen tai psyykkiseen vammaan, kehityksen häiriöihin tai perustarpeiden tyydyttymättömyyteen. Tämä määritelmä väkivallasta keskittyy nimenomaan itse tekoon, eikä sen lopputulokseen. WHO:n (2005, s. 22) mukaan kuitenkin monet väkivallan muodot voivat synnyttää fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia, jotka eivät välttämättä johda loukkaantumiseen, vammautumiseen tai kuolemaan. Nämä seuraukset voivat olla välittömiä tai piileviä, ja ne voivat vaikuttaa henkilöön koko hänen elämänsä ajan. Määritelmän rajoittaminen koskemaan vain vammautumista ja kuolemantapauksia rajoittaisi väkivallan yksilöihin, yhteisöihin ja koko yhteiskuntaan kohdistuvien todellisten vaikutusten ymmärtämistä. Paavilaisen ja Pösön (2003, s. 13) mukaan väkivaltaa voidaan jaotella myös erilaisiksi rikoslajeiksi kuten esimerkiksi; pahoinpitelyiksi, tapoiksi, murhiksi ja raiskauksiksi. Rikosoikeusjärjestelmän käsitteenä väkivaltaan liittyvät myös sen laatu, tahallisuus ja seuraukset. Väkivaltatutkimus on jakautunut sen mukaan, tutkitaanko väkivaltaa rikollisuutena vai sosiaalisena ongelmana. Keskeistä on myös keskittyminen esimerkiksi tiettyyn ryhmään, kuten lapsiin. (Ronkainen, 2017, s. 21.)

Paavilaisen ja Pösön (2003, s. 13–14) mukaan väkivalta tarkoittaa kuitenkin myös sen kohteena olemista, jolloin puhutaan väkivallan uhreista. Tällöin korostuvat väkivallan kohteeksi joutumisesta aiheutuvat tunteet ja kokemukset. On erityisen tärkeää huomioida, että väkivallan uhreja eivät ole pelkästään he, joihin väkivaltaa on konkreettisesti kohdistettu, vaan myös sivustaseuraajat. Eli epäsuoraa väkivaltaa on myös esimerkiksi lasten kokema väkivalta kodissa ja perheissä; väkivallan näkeminen, kuuleminen tai välillinen kokeminen eri tavoin.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja Suomen lainsäädäntö vaativat, että lapsen edun ensisijaisuus ja turvallisuuden takaaminen otetaan huomioon kaikissa sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten ja lainsäädäntöelimien toimissa sekä yleisesti kaikessa viranomaistoiminnassa (Karhuvaara ym., 2013, s. 14). Lisäksi Karhuvaara ja kollegat (2013, s. 14) korostavat perustuslain 19 §:n 3 momenttia, jonka mukaan julkisen vallan on tarjottava tukea perheelle ja muille lapsen huolenpidosta vastaaville henkilöille, jotta he voivat mahdollisimman hyvin taata lapsen laadukkaan hyvinvoinnin ja kasvun.

Suomi allekirjoitti vuonna 2011 Euroopan neuvoston yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Karhuvaara ym., 2013, s. 14). Tämä sopimus sisältää edellytyksen, että perhe- ja lähisuhdeväkivalta tulee huomioida, kun päätetään lasten huolto- ja tapaamisoi-keudesta, eivätkä nämä oikeudet saa aiheuttaa vaaraa väkivaltaa kokeneen lapsen turvallisuudelle vanhempien erotilanteissa. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta astui voimaan virallisena syytteen alaisena rikoksena viimeisenä Pohjoismaista Suomessa vuonna 1995. (Ahola, T. & Ahola, M., 2016, s. 6). Myös Husso (2003) ja Niemi-Kiesiläinen (2004) esittävät näkemyksen Suomen lainsäädännössä näkyvän hitaan muutoksen suhteessa muihin Pohjoismaihin (Holman ym., 2014, s. 263 mukaan). Tällä he tarkoittavat viivettä niiden lakien säätämisessä, jotka ovat määrittäneet perhe- ja lähisuhdeväkivallan laittomaksi sekä tarjonneet suojaa kyseisten väkivallan muotojen uhreille.

Lapsen huoltolaki (361/1983, 1 §) edellyttää lasten oikeutta ja tarvetta turvalliseen kasvu- ja elinympäristöön sekä asettaa vaatimuksen, jonka mukaan lapsen tulee saada kokea ymmärrystä, turvaa, huolenpitoa ja hellyyttä (Hautanen, 2017, s. 125). Kyseinen lakiteksti kieltää suoraan lasten alistamisen, ruumiillisen kurittamisen ja muunlaisen loukkaamisen, mutta ilmaisua "väkivalta" ei käytetä. Lasten ruumiillinen koskemattomuus ja sen turvaaminen ilmenevät myös rikos- ja lastensuojelulaisissa (Ahola, T. & Ahola, M., 2016, s. 6). Tällä tarkoitetaan lastensuojelulain nojalla tehtäviä avohuollon tukitoimia tai huostaanottoa, mikäli lapsen kehitys, kasvu ja terveys ovat uhattuina.

2.2 Väkivallan muodot

Väkivalta voidaan jakaa fyysiseen, psyykkiseen ja seksuaaliseen väkivaltaan (THL, 2022), mutta tässä tutkimuksessa keskitymme erityisesti fyysiseen ja psyykkiseen väkivaltaan. Paavilaisen ja Pösön (2003, s. 14–15) mukaan fyysisen väkivallan määritellään olevan toimintaa, joka aiheuttaa henkilölle kipua ja tilapäisiä tai pysyviä toiminnan vaikeuksia. Lyöminen, potkiminen ja kuristaminen ovat esimerkkejä fyysisestä väkivallasta. Fyysinen väkivalta voi pahimmillaan johtaa fyysisten vammojen lisäksi henkilön kuolemaan, mutta sillä on myös muunlaisia vaikutuksia etenkin lapseen, kuten esimerkiksi käyttäytymismallien siirtyminen sekä pelon, vihan ja epäluottamuksen tuleminen osaksi hänen itsetuntoaan. Psyykkisellä väkivalta puolestaan näyttäytyy heidän mukaansa esimerkiksi pelottavana uhkailuna, naurunalaiseksi tekemisenä, nöyryyttämisenä, vähättelynä, lapsen sivuuttamisena tai muuna lapseen kohdistuvana psykologisena uhkana, joka on vaarana hänen henkiselle hyvinvoinnilleen ja kehitykselleen. Psyykkistä väkivaltaa esiintyy aina fyysisen ja seksuaalisen väkivallan yhteydessä, mutta sitä voi tapahtua myös pelkästään. (Paavilainen & Pösö, 2003, s. 14–15.)

Paavilainen ja Pösö (2003, s. 17) jaottelevat lasten kokemaa väkivaltaa myös sen ympäristön pohjalta, jossa väkivalta tapahtuu tai sitä kohdataan. Käsitteet ympäristöstä ja paikasta ovat nousseet keskeisiksi väkivallan kannalta, joten niillä on oma paikkansa väkivaltakäsitteissä. Väkivalta voi olla esimerkiksi kotona, koulussa, kadulla, mediassa ja laitoksissa tapahtuvaa. Tässä tutkimuksessa keskitymme kuitenkin nimenomaan kodeissa tapahtuvaan väkivaltaan.

2.2.1 Perheväkivalta

Lähisuhdeväkivalta määritellään väkivallaksi, jonka tekijä ja uhri ovat tai ovat olleet läheisessä suhteessa keskenään, eli se kohdistuu esimerkiksi henkilön nykyiseen tai entiseen kumppaniin, lapseen, lähisukulaiseen tai muuhun läheiseen (Ensi- ja turvakotien liitto, 2022; THL, 2022). Tyypillistä on, uhrin koko lähipiiri altistuminen väkivallan vaikutuksille sekä niin kutsuttu 'väkivallan kierre', jol-

loin väkivaltaisessa suhteessa vuorottelevat hyvät ja huonot vaiheet (Ensi- ja turvakotien liitto, 2022). Lähisuhdeväkivaltaa tapahtuu kodeissa, ja se jää usein piiloon (THL, 2022). Perheväkivallan määritellään olevan tilanne, jossa perheen sisällä tapahtuu väkivaltaa (Oranen, 2012, s. 217). Se on yksi lähisuhdeväkivallan muodoista (THL 2022). Tässä tutkimuksessa keskitymme erityisesti perheväkivallan käsitteeseen, joka on saanut alkunsa Paavilaisen ja Pösön (2003, s. 19) mukaan 1970–1980-luvuilla, jolloin heräsi yhteiskunnallinen huoli kodeissa tapahtuvaan väkivaltaan. Käsitteellä oli tarkoitus korostaa väkivallan sidosteisuutta perhesuhteisiin.

2.2.2 Perheväkivallan sukupuolittuneisuus

Perheväkivalta käsitteenä on saanut osakseen kritiikkiä, ja esimerkiksi Notko (2000, s. 24) sekä Paavilainen ja Pösö (2003, s. 19) luonnehtivat käsitteen peittävän väkivallan tekijän ja kohteen, vaikka perheväkivallalla tarkoitetaan lähinnä miesten naisiin ja lapsiin kohdistamaa väkivaltaa, eli toimijana on nimenomaan mies eikä perhe. Perheväkivallan sisällä voidaan kuitenkin nähdä erilaisia toimijoita, sekä miehiä että naisia. (Paavilainen & Pösö, 2003, s. 19.) Kun tutkitaan tilastoja poliisin tietoon tulleista perheväkivaltatapauksista, niistä suurin osa on miesten tekemää väkivaltaa (Oranen, 2012, s. 217). Myös Notko (2000, s. 3) korostaa väkivallan sukupuolittuneisuuden huomioimista, sillä hänen mukaansa 'lähes kaikki' perheväkivalta on miesten tekemää. Tilastokeskus (2021) kuitenkin kertoo, että miesten osuus väkivallan tekijöinä on lähtenyt laskemaan vuonna 2009 raportoidusta 75 prosentista. On kuitenkin huomioitava, että kaikki perheväkivaltatapaukset eivät tule poliisin tietoon.

Holman ja Partasen (2008, s. 281–282) mukaan väkivaltatutkimusta on tehty paljon naisten ja lasten näkökulmasta. Tähän he lisäävät näkemyksen väkivaltaa käyttävien miesten toimintatavoista. Heidän mukaansa miehet asettavat itsensä helposti uhrin asemaan väkivaltatilanteessa, jolloin he kieltävät osittain oman vastuunsa tapahtuneesta ja siirtävät sitä väkivallan uhrille, esimerkiksi naiselle. Tällaista vastuunsiirtämistä Holma ja Partanen (2008, s. 281–282) kuvaavat miesten näkemyksillä ja selityksillä heidän väkivaltaisen käyttäytymisensä taustalla.

Miehet esimerkiksi syyttävät naista provokatiiviseksi, jolloin nainen on ikään kuin yllyttänyt miestä toimimaan väkivaltaisesti riitatilanteissa. Naisen provo-soivaan käyttäytymiseen miehet liittävät itsehillintänsä menetyksen eivätkä täl-löin koe olevansa vastuussa toiminnastaan ja tapahtumista. Miehet voivat puo-lustaa uhriasemaansa vedoten myös lapsuuden traumoihin. (Holma & Partanen, 2008, s. 281–282.)

Väkivalta ilmiönä ja aihepiirinä on laaja, ja sitä onkin tutkittu jonkin verran selvittämällä sen esiintyvyyden yleisyyttä, selvittämällä naisten ja lasten koke-muksia ja tarkastelemalla ammattilaisten käytäntöjä (Holma & Partanen, 2008, s. 274). Perinteisten ja jopa konservatiivisten sukupuoliroolien mukaan naisten ole-tetaan vastaavan ja huolehtivan parisuhteen toimivuudesta ja suhteen luotta-muksen ylläpitämisestä (Husso & Virkki, 2008, s. 263). Husso ja Virkki (2008, s. 269) liittävät luottamuksen ylläpitämiseen näkemyksen siitä, että parisuhdeväki-valta miehen tekemänä voidaan nähdä epäluottamuksena naista kohtaan. Näin ollen nainen on ikään kuin kerjännyt ja ansainnut tulla kohdelluksi väkivaltai-sesti. Tällaiset ajattelutavat ja odotukset kuitenkin sallivat sukupuoliroolien ja sukupuolittuneiden toimintatapojen toteutumisen, ja näin ollen samalla mahdol-listavat väkivallan toistumisen. Toisenlaista lähestymistapaa edustaa väkivallan tarkastelu sukupuolineuraalisesta näkökulmasta. Purjo (2010, s. 9–12) kokee, että väkivaltaa ei pitäisi tarkastella sukupuolen mukaan, vaan se tulisi nähdä suku-puolesta erillisenä, koko yhteiskunnan ongelmana. Hän korostaa väkivallan tut-kimisen kannalta yksilökeskeisyyttä, sillä silloin tasa-arvo voi aidosti toteutua.

2.3 Väki-valta kriisinä ja traumana

Traumatisoivaksi tapahtumaksi määritellään uhkaava tilanne, joka on aiheutta-nut yksilölle voimakkaan reaktion ja häiritsee hänen arkeaan. Trauma voi olla fyysinen tai psyykinen vaurio. (Holmberg, 2002, s. 17.) Psyykinen trauma voi syntyä, kun yksilö joutuu traumaattiseen tilanteeseen, jossa hän kokee kuoleman, vakavan loukkaantumisen, niiden uhan tai oman ja/tai muiden fyysisen koske-mattomuuden vaarantumisen. Lapsi itse voi olla tapahtuman uhrina, mutta hän

voi olla myös tapahtuman sivustaseuraaja. (Poijula, 2016, s. 23.) Esimerkki tällaisesta traumasta on perheväkivallan kokeminen.

Traumaattinen kriisi määritellään tapahtumaksi, jossa yksilö kohtaa tapahtuman, joka on uhka hänen fyysiselle olemassaololleen, sosiaaliselle identiteetilleen, turvallisuudelleen ja tyydytysmahdollisuuksilleen. (Poijula, 2016, s. 18.) Traumaattisen kriisin sattuessa tyypilliset selviytymiskeinot eivät riitä (Holmberg, 2002, s. 17). Kriisi on tapahtuma, joka koetaan sietämättömäksi vaikeudeksi, ja se ylittää yksilön voimavarat ja selviytymiskeinot. Se on väliaikainen järkytyksen ja sekaannuksen tila. (Poijula, 2016, s. 18.) Pitkäaikaista kriisitilaa nimitetään post-traumaattiseksi stressireaktioksi (Holmberg, 2002, s. 17). Poijulan (2016, s. 23) mukaan lapsilla on suurin riski kokea traumaattinen kokemus verrattuna muihin ikäryhmiin. Trauman kokeminen vaikuttaa lapseen monin eri tavoin, sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Se voi muuttaa lapsen maailmankuvaa ja vaikuttaa odotuksiin, joita lapsella on itsestään ja muista. Lisäksi trauma voi aiheuttaa useita erilaisia psyykkisiä häiriöitä, kuten masennusta tai ahdistuneisuutta. (Poijula, 2016, s. 23.)

2.3.1 Väkivallan vaikutukset lapseen

Näkemyks lasten fyysisestä kaltoinkohtelusta sosiaalisena ongelmana vahvistui Suomessa 1970–1980-lukujen vaihteessa, mutta yhteiskunnallinen keskustelu ja huoli vanhempien välisen väkivallan vaikutuksista lapseen korostui myöhemmin 1990-luvulla, kun lapset otettiin mukaan Ensi- ja turvakotien liiton väkivaltatyöhön (Hautanen, 2017, s. 126). Tähän yhteiskunnalliseen muutokseen vaikutti vaikiintunut näkökulma trauman käsitteestä sekä ymmärrys väkivaltakokemuksista traumaattisina kriiseinä, joissa ovat asianosaisina kokijoina.

1990-luvun loppupuolelta alkaen on lisätty tutkimusta vanhempien välisestä väkivallasta sekä siihen liittyvistä lasten kokemuksista (Hautanen, 2017, s. 126–127). Hautanen mukaan lapsia on luonnehdittu vanhempien välisen parisuhdeväkivallan unohdetuiksi, yksinäisiksi ja hiljaisiksi uhreiksi ja alistujiksi. Tämä näkemys korostaa, että vanhempien välinen väkivalta vaikuttaa aina lapseen,

vaikka he eivät itse olisi varsinaisia väkivallan kohteita tai välttämättä edes näkisi sitä. Tällaiset tilanteet synnyttävät perheen ilmapiiriin pelkoa ja uhkaa, jonka lapset pystyvät aistimaan, vaikka eivät itse olisi olleet paikalla näkemässä tilannetta (Oranen, 2012, s. 221). Väkivallalle altistuminen voi vaikuttaa lasten kehitykseen ja elämään monin tavoin heikentävästi. Schwiebert (2003, Lowen, 2009, s. 6 mukaan) kognitiivisesta kehityksestä johtuen lapset eivät sure samalla tavalla kuin aikuiset. Heidän tunteensa saattavat olla jopa musertavan voimakkaita, josta johtuen lapsi saattaa surra hyvinkin voimakkaasti ja hetken kuluttua hän taas leikkii iloisena.

Tutkimusten perusteella voidaan todeta väkivallalle altistumisen olevan 'vakava kehityksellinen riskitekijä' lapselle. Väkivallan vaikutusten välittymisestä lapseen on havaittavissa kaksi pääsuuntaa, joista traumaattisilla kokemuksilla on suora vaikutus lapseen. (Oranen, 2012, s. 223.) Perheväkivallan kokemisella on useita vaikutuksia lapsen kognitiivisiin, emotionaalisiin ja sosiaalisiin osa-alueisiin ja taitoihin, sillä väkivaltakokemukset voivat aiheuttaa muun muassa kehityksen hidastumista ja taantumista, turvattomuuden, pelon ja häpeän tunteita, kiintymyssuhdeongelmia, univaikeuksia, käyttäytymishäiriöitä, ongelmia vertaissuhteissa, itsetunto-ongelmia ja oppimisvaikeuksia (Hautanen, 2017, s. 127). Orasen (2012, s. 223) mukaan väkivallan laatu ja määrä, lapsen ikä ja sukupuoli sekä muut tekijät lapsen kasvuympäristössä vaikuttavat myös osaltaan seurauksiin. Toisaalta väkivaltaisuus perheen arjessa vaikuttaa myös vanhemmuuteen. Väkivaltaisuus voi siirtyä lapsuudesta aikuisuuteen mallioppimisen kautta, jolloin tulevaisuudessa on riski aggressioihin ja syrjäytymiseen (Hautanen, 2017, s. 127).

Orasen (2012, s. 224) mukaan perheväkivalta ja sille altistuminen on stressitekijä. Lapsi kokee väkivaltaiset tilanteet traumaattisina: hänen vanhempansa saattaa olla fyysisessä vaarassa, joka lapsen silmin näyttäytyy henkeä uhkaavana tilanteena. Lapsi tuntee itsensä tilanteessa hyödyttömäksi ja avuttomaksi väkivallan lopettamiseksi. Vakavalla väkivallalle altistunut lapsi voi joutua kärsi-

mään traumaperäisestä stressihäiriöstä, PTSD:stä. Lasten yleisimmät trauman oireet ovat mielessä pyörivät muistikuvat tapahtumista, jotka tulevat myös lasten uniin. (Oranen, 2012, s. 224.)

Orasen (2012, s. 224) mukaan lapset saattavat myös toistaa tapahtumia omissa leikeissään. Trauman kokeminen voi aiheuttaa lapsella jatkuvasti koholla olevan vireystilan, ja lapsi voi olla myös ärtynyt tai saada raivokohtauksia. Lapsen uni-valverytmissä voi olla häiriöitä. Traumaattinen tilanne saattaa muistua mieleen tiettyjen tunteiden ja ajatusten kautta, joita osa lapsista pyrkii kokonaan välttämään. Lapsi ei suostu puhumaan tapahtumista, eikä hän välttämättä edes muista niistä mitään. Hänen tunnereaktionsa saattavat olla vaisuja ja lapsen olo voi olla turtunut tai eristynyt. (Oranen, 2012, s. 224.)

Tutkimusten mukaan väkivallalle altistumisesta ja sen kohteena olemisesta aiheutuvilla vaikutuksilla ei ole juurikaan eroa keskenään. Yhteenvetotutkimusten perusteella väkivallalle altistuneista lapsista jopa 40 prosentilla on hoitoa edellyttäviä oireita. (Oranen, 2012, s. 224.) Orasen (2012, s. 221) mukaan vanhemmat saattavat pyrkiä olemaan tiedostamatta sitä, että lapset ovat nähneet tai olleet osallisina väkivaltaisissa tilanteissa kotona. Hänen mukaansa hyvin usein lapset ovat joutuneet kokemaan väkivaltaisia tilanteita enemmän kuin aikuiset haluavat itselleen uskotella.

Aamulehti (21.4.2021) nostaa esiin vallitsevan koronapandemian näkökulman lastensuojeluun. Perheiden vaikeudet ja lastensuojelun asiakkaiden tuen tarve ovat lisääntyneet koronapandemian takia, selviää Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) ja Lastensuojelun keskusliiton teettämästä kyselystä. Kyselyyn vastanneista kunnista 40 prosenttia arvioi lastensuojelun asiakkaiden määrän lisääntyneen koronan takia, ja 47 prosenttia vastaajista kertoi lastensuojeluilmoitusten määrän kasvaneen. Lastensuojelun asiakasperheiden elämäntilanteet ovat selvästi vaikeutuneet valtaosassa kuntia. Myös Särkelä (2021) kirjoittaa ennätyksellisestä määrästä ihmisiä, jotka hakivat apua Ensi- ja turvakotien liitosta ja sen jäsenyhdistyksistä vuonna 2020. Edellisenä vuonna luku oli vielä 16 081, kun taas koronanvuotena 2020 luku oli jo 23 787. Suurin syy avun hakemiseen

oli lähisuhdeväkivalta, jonka vuoksi apua haki 11 500 henkilöä vuonna 2020. Tilastojen perusteella voidaan siis tulkita, että korona on vaikuttanut osaltaan perheiden tilanteiden huonontumiseen.

Särkelä (2021) kuitenkin korostaa myös sitä, että avun hakemisen lisääntyminen on positiivinen asia: esimerkiksi chat-palveluiden kautta avun hakeminen viisinkertaistui edelliseen vuoteen verrattuna. Haapakangas (2021) muistuttaa, että korona-ajan aiheuttamat kokonaisvaikutukset näyttäytyvät viiveellä. Hän väittää turvakotien asiakasmäärän pienentyneen vuonna 2020 verrattuna vuoteen 2019, johon on tosin saattanut vaikuttaa sosiaalipalveluiden rajattu saataavuus poikkeusaikana. Myös hän viittaa chat-palveluiden kasvaneeseen käyttöön. Tilastokeskuksen (2021) mukaan vuonna 2020 poliisin tietoon tulleiden perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapauksen määrä väheni noin 1,2 prosenttia viime vuodesta. Eri lähisuhteiden sekä ikäryhmien välillä on kuitenkin havaittavissa eroja tilastoissa: vanhempien lapsiinsa kohdistama väkivalta väheni jopa 14 prosenttia, mutta aviopuolisoiden välinen väkivalta kasvoi puolestaan 7 prosenttia. Myös THL (2022) kertoo turvakotien ja muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttöasteen vähentyneen vuonna 2020.

3 LASTENKIRJALLISUUS

3.1 Lastenkirjallisuuden määrittelyä

Mustola (2014, s. 8, 12) määrittelee lastenkirjallisuuden olevan lapsille ja nuorille suunnattua kirjallisuutta, jolla on paljon erilaisia alaluokkia. Lastenkirjallisuuden yksiselitteinen määrittelyminen on kuitenkin haastavaa. Nodelman (2008, 2006) kuvailee lastenkirjallisuuden olevan päälimmäisin puolin helppotajuista, mutta sen yksinkertaisuuden taustalla vaikuttaa 'piilotettu aikuinen' (Mustolan, 2014, s. 12 mukaan). Tällä hän viittaa lastenkirjojen sisältämiin seksuaalisiin, kulttuurisiin ja historiallisiin aiheisiin, jotka ovat teoreettisesti ymmärrettäviä vain aikuisille. Lastenkirjallisuus on käsite, joka on kietoutuneena aikuisuuteen ja lapsuuteen sekä aikuisen ja lapsen epätasapainoiseen suhteeseen (Mustola, 2014, s. 13).

Lampert ja Walsh (2010, s. 6) määrittelevät vaikeita aiheita käsittelevän lastenkirjallisuuden osaksi opettavaista lastenkirjallisuutta, kun taas Williamsin (2003, s.130) mukaan ne ovat osa ongelmalähtöistä lastenkirjallisuutta (Mustolan, 2014, s. 177 mukaan). Heikkilä-Halttunen (2010, s. 17) määrittelee ongelmalähtöisen lastenkirjallisuuden kattavan teokset, joissa käsitellään kantaaottavasti elämän ongelmakohtia niin arkisista tapahtumista vakaviin aiheisiin saakka. Ongelmakeskeinen lastenkirjallisuus syventyy etenkin poliittisesti korrekteihin ongelmiin (Williams, 2003, s. 130, Mustolan, 2014, s. 177 mukaan). Sen tyypillisiä piirteitä ovat lasten suojeleminen, onnellinen loppu sekä lupaus onnellisuudesta (Mustola, 2014, s. 177).

Lastenkirjallisuutta voidaan tarkastella myös terapeuttisesta näkökulmasta, sillä sen avulla voidaan käsitellä vaikeita aiheita ja tunteita (esim. Lowe, 2009, s. 2; Lampert & Walsh, 2010, s. 2; Wiseman, 2012, s. 3). Terapeuttisella lastenkirjalla tarkoitetaan kirjaa, joka käsittelee esimerkiksi surua, väkivaltaa tai jotakin muuta teemaa, tilannetta tai tapahtumaa, joka pohdituttaa lasta ja herättää hänessä kysymyksiä (Suvilehto, 2020, s. 116). Ylösen (2000, s. 62–64) mukaan terapeuttinen satu on kuvitteellinen tarina, joka sisältää lasta tunnetasolla koskettavia elementtejä. Sille on tyypillistä oikean ja väärän selkeä erottelu, ja oikeuden

voittaminen. Lowen (2009, s. 2) mukaan terapeuttisessa sadussa on henkilö, jonka lapsi tuntee läheiseksi ja johon hän samaistuu. Tämän avulla lapsi voi käsitellä myös omia tunteitaan. Ylönen (2000, s. 62–64) kertoo terapeuttisessa sadussa vaikeuksista selviäminen ja niistä seuraava onnistumisen edellyttävän oppimista, joka on sidoksissa omiin ja toisten kokemuksiin. Merkittävin edellytys on kuitenkin tarinan lopussa tarjottu lohtu. Sadut voivat olla terapeuttisia sekä lapsille että aikuisille (Ylönen, 2000, s. 62; Lampert & Walsh, 2010, s. 6), mutta tässä tutkimuksessa keskitymme lasten näkökulmaan.

Mustola (2014, s. 187, 190) kertoo lastenkirjallisuuden olevan myös eräänlainen yhteiskunnan tuote; se on taidetta ja viihdettä. Townsend (1990/1971, s. 60) korostaa kirjallisuuden olevan ensisijaisesti nautinto, myös silloin kun kirjan materiaali on surumielistä ja kipeää (Mustolan 2014, s. 190 mukaan). Myös Lowe (2009, s. 6) korostaa kirjojen merkitystä lukijalle: ne auttavat lukijaa hetkeksi unohtamaan oman elämänsä haasteet, kun hän uppoutuu kirjan maailmaan. Kirjallisuus ja tarinat opettavat meille toivon tärkeydestä, tarjoavat käytännön tukea sekä antavat meille eräänlaisia oppitunteja elämästä, joita voimme peilata omaan elämäämme (Roberts & Crawford, 2008, s. 2–3). Suvilehdon (2020, s. 71) mukaan kuvakirja voi parhaimmillaan toimia lapselle keskeisenä tiedonlähteenä sekä tukena tunteiden käsittelyssä. Lastenkirjat voivat auttaa lasta pakenemaan hetkeksi oman elämänsä kaaoksen keskeltä, sen lisäksi että ne tarjoavat mahdollisuuden keskusteluun kirjasta tehdyistä havainnoista (Lowe, 2009, s. 6).

3.2 Vaikeiden aiheiden käsittely lastenkirjallisuuden avulla

Hytösen (1997, s. 14) mukaan lastenkirjallisuuden aiheiden ja teemojen taustalla vaikuttavat vahvasti sen hetken aikakauden asettamat normit lapsille sopivasta kirjallisuudesta. 1900-lukua on kutsuttu lasten vuosisadaksi, sillä lasten arkea alettiin tarkastelemaan täysin uudelta näkökulmasta. Lapsikeskeinen ajattelu korosti lapsen oikeutta kehitykseen ja kasvamiseen. Sen taustalla oli ajatus yksilöllisyyden arvostamisesta ja ihanne yksilöiden välisestä tasa-arvosta: jokai-

nen lapsi hyväksytään sellaisena kuin hän on, ja lasten erilaiset tarpeet ja mielenkiinnon kohteet ovat kasvattajalle yhtä tärkeitä. (Hytönen, 1997, s. 14.) Heikkilä-Halttunen (2010, s. 28–29) viittaa Tuckeriin (2006, s. 201–202), jonka mukaan lapsen elämässä mahdollisesti ilmeneviä ongelmia ryhdyttiin selittämään hänen lähipiiristään johtuviksi. Tämän uuden kehityspsykologisen lähestymistavan mukaan lapsen uskottiin pystyvän kohtaamaan vastoinkäymiset, mikäli hän saa oikeanlaista tukea. Saman ajattelutavan mukaan lastenkirjallisuudessaakin alettiin yhä enemmän kertoamaan sankareista, jotka selviävät ongelmistaan. Vuosituhannen vaihtuessa ongelmakeskeinen lastenkirjallisuuden suosi lähti kasvamaan ja nyt lastenkirjoja on saatavilla niin arkisista ongelmista kuin myös moraalisesti haastavista aiheista. (Heikkilä-Halttunen, 2010, s.17.)

Lastenkirjallisuudessa vaikeita aiheita lähestytään kasvatuksellisesta, psykologisesta tai terapeuttisesta näkökulmasta (Lampert & Walsh, 2010; Wiseman, 2013; Heikkilä-Halttunen, 2010). Heikkilä-Halttunen (2010, s. 12) viittaa Druckeriin (2008a, s. 50–51), joka kuvakirjatutkimuksessaan esittelee käsitteen ‘naiivi katse’, jolla tarkoitetaan kirjan henkilöiden tai tapahtumien esittämistä lapsen näkökulmasta. Tapahtumien ja tilanteiden kuvaamisella lapsen tasoisesti tavoitellaan lapsen ajatuksiin samaistumista samalla sivuuttaen aikuisen järkipäisyyden. Tästä seuraa näkökulman rajautuminen, mutta sen vahvuutena on todellisuuden ja olosuhteiden kuvaaminen sekä odottamattomat ja yllättävät käänteet, joihin kuuluu olennaisesti myös huumoria ja filosofista pohdintaa.

Myös Mustola (2014, s. 180) nostaa tutkimuksessaan esiin suojelemisnäkökulman, johon liittyy vahvasti näkemys ‘lapsen viattomasta maailmasta’. Mustola (2014, s. 180) viittaa Nodelmaniin (2008, s. 216–217), joka kertoo lastenkirjallisuudelle olevan tyypillistä läpi tarinan kulkeva optimistisuus ja toiveikkaus sekä onnellinen loppu. Aikuinen on yleensä tietoinen siitä, ettei lastenkirjojen romantisoitu kertomus vastaa todellisuutta, mutta hän perustelee asiaa itselleen lapsen edulla. Todellisuudessa kyse voi olla kuitenkin siitä, että aikuiset haluavat suojella itseään lasten tiedon määrältä, koska hän näkee lapset viattomina ja onnellisina. Tämä voi vaikuttaa aikuisen tapaa suhtautua sellaiseen kirjallisuuteen,

joka heidän mielestään voi runnella lasten oletettua viattomuutta sekä kannustaa lapsia kritisoimaan lapsen ja aikuisen välistä hierarkiaa. (Mustola, 2014, s. 179.)

Mustola (2014, s. 183–184) nimeää tutkimuksessaan kolme tapaa, joiden kautta vaikeaa aihetta käsittelevän kirjan voisi lukea lapsille: huumori, vertauskuvallisuus sekä kirjoitustyyli. Huumori yhdistettynä vaikeaan ja epämukavaan aiheeseen saattaa tuntua myös loukkaavalta, mutta Williams (2003, s. 131, Mustolan, 2014, s. 184 mukaan) selittää sen tarjoavan mahdollisuuden tarvittavaan etäisyyteen itsetutkiskelua varten. Mustolan (2014, s. 184) mukaan vertauskuvallisuus puolestaan mahdollistaa useat erilaiset tulkinnat teoksesta. Lisäksi aihe itessään ei välttämättä olekaan keskeinen asia, vaan tapa ja tyyli kirjoittaa siitä.

Vertauskuvallisuus on huumorin lisäksi tapa etäännyttää aihetta, jolloin emotionaalisesti haastavan teoksen käsittely ei ole liian haastavaa. Mustola (2014, s. 185) ehdottaa, että kirjan hahmot voivat olla esimerkiksi eläimiä, kuten myös tutkimusaineistomme olevissa kirjoissa. Lastenkirjallisuudelle onkin tyypillistä etäännyttää vaikeat aiheet eläinten maailmaan, jolloin lapsen on helpompaa käsitellä kirjan herättämiä ajatuksia eläimen kautta. Lassen-Segerin (2008, s. 116, Heikkilä-Halttusen, 2010, s. 13 mukaan) mukaan eläinten suosion lisääntyminen lastenkirjallisuudessa johtuu ihmisen vieraantumisesta eläimiin yhteiskunnan ja elämäntapojen muuttumisen myötä. Hän kuvaa eläinten huomattavia vaikutuksia ihmisen empatiakykyyn. Lisäksi Svensson (1999, s. 85–86, Heikkilä-Halttusen, 2010, s. 13 mukaan) ottaa kantaa eläinten avulla tapahtuvaan lastenkirjojen kirjallisen ja kuvallisen esitystavan lieventämiseen tai naamioimiseen yhteiskunnassamme, jossa vältellään vaikeista aiheista keskustelemista tai jopa niistä kokonaan vaikenemista.

Heikkilä-Halttunen (2010, s. 13) viittaa Reynoldsiin (2007, s. 95), joka kertoo myös aikuisten hyötyvät etäännyttämisestä, koska heilläkään ei välttämättä ole keinoja käsitellä vaikeita aiheita lasten kanssa. Lowe (2009, s. 4) kuitenkin huomauttaa, että aikuisen ei ole mahdollista viedä pois kipua ja ahdistusta, joita lapsi kokee käsitellessään kriisiä elämässään. Sen sijaan aikuinen voi tarjota lapselle keinoja käsitellä omia tunteitaan ja tukea lasta toipumisessa. Ylönen (2000, s. 64) kertoo, ettei lapsilla ole vielä valmiuksia tietoisesti pohtia sadun eri merkityksiä

tai siirtää tapahtumia omaan elämäänsä, vaan se tapahtuu tiedostamatta. Tämän takia satua luettaessa aikuisen ei ole tarkoituksellista yrittää selittää satua lapselle tai etsiä yhtäläisyyksiä lapsen omaan elämään.

Mustolan (2014, s. 171, 174–175, 187, 190) mukaan lastenkirjallisuutta on mahdollista tarkastella myös pedagogisesta näkökulmasta, ja epämukavia aiheita käsittelevä lastenkirjallisuus onkin sävyltään suurimmaksi osaksi pedagogista. Hänen tutkimuksensa mukaan tulevat varhaiskasvatuksen opettajat kokivat lastenkirjallisuuden enimmäkseen hyväksi apukeinoksi käsitellä vaikeita aiheita ja tunteita lasten kanssa. Tulevat varhaiskasvatuksen opettajat kokivat kuitenkin sellaisetkin aiheet epämukaviksi, jotka eivät ole olleet tabuja lastenkirjallisuudessa enää moniin vuosiin. Haastavimmiksi aiheiksi he nimesivät kuoleman ja väkivallan. (Mustola, 2014, s. 171, 174–175, 187, 190.)

Vaikka aiemman tutkimuksen perusteella tulevien opettajien suhtautuminen vaikeiden aiheiden käsittelyyn lastenkirjallisuuden avulla vaikutti olevan myönteinen, tutkimuksessaan Mustola (2014, s. 186) nostaa esille myös siihen liittyviä huolia: pelkojen, traumojen ja hämmennyksen aiheuttaminen, oma epävarmuus, ikätason arvioiminen sekä aiheen käsittelyn vaikeus isossa lapsiryhmässä. Lowe (2009, s. 4) kertoo lapsen voivan aistia aikuisen ahdistuksen. Siksi onkin tärkeää, että kasvattajalla on halu keskustella aiheesta lasten kanssa. Tämä rauhoittaa lapsia ja heille tulisi näyttää, että on hyväksyttävää näyttää tunteitaan ja jakaa omia ajatuksiaan. Valtaosa Mustolan (2014, s. 187) tutkimukseen vastanneista opettajaopiskelijoista kuitenkin toivoi, että vaikeita asioita voitaisiin käsitellä lasten kanssa vaikenemisen sijasta. Myös Schwiebert (2003, Lowen, 2009, s. 4 mukaan) korostaa, että pienetkin lapset eivät hyödy siitä, että vaikeita aiheita käsiteltäessä esitetään kaiken olevan hyvin.

Esimerkiksi Mustolan (2014, s. 187) tutkimuksessa, Lowen (2009, s. 1) sekä Lampertin ja Walshin (2010, s. 6) mukaan lastenkirjat koettiin hyväksi keinoksi herättää keskustelua ja käsitellä tunteita. Lastenkirjat tarjoavat vertaistukea, selviytymis- ja ratkaisukeinoja vaikeisiin tilanteisiin, auttavat lasta hahmottamaan vaikeita tilanteita etäämpää, kasvattavat lasten ymmärrystä ja vähentävät vaikeisiin aiheisiin liittyviä tunteita sekä kasvattavat moraalialia. (Mustola, 2014, s. 187).

Ylösen (2000, s. 63) mukaan sadut mahdollistavat lapselle vaikeuksien tai menehtymisen läpikäymisen mielikuvituksensa avulla, samanaikaisesti kun hän voi samaistua satujen henkilöihin ja tapahtumiin sekä vaikeuksiin ja onnistumisiin. Tämän lisäksi sadut antavat myös toivoa; lapsen ajatteluun toivotaan tapahtuvan ajan kanssa muutoksia, eli suru lievittyy tai vastoinkäymiset eivät tunnu enää ylitsepääsemättömiltä. Lisäksi satujen avulla voidaan opettaa lapsille myötätuntoa, jolloin lapsi alkaa sadun tapahtumien pohjalta ottamaan enemmän muita huomioon omassa toiminnassaan. (Ylönen, 2000, s. 63)

3.2.1 Lastenkirjallisuuden terapeuttinen hyödyntäminen varhaiskasvatuksessa

Lastenkirjallisuuden terapeuttisessa hyödyntämisessä tunnistaminen ja samaistuminen ovat keskeisiä tapahtumia (Heikkilä-Halttunen, 2010, s. 254). Suvilehto ja Ebeling (2008) esittelevät kirjallisuusterapian käsitteen, jolla tarkoitetaan terapeuttista vuorovaikutusprosessia. Kirjallisuusterapiassa hyödynnetään kirjoja omien kokemusten ja tunteiden käsittelyssä. Heikkilä-Halttunen (2010, s. 255–256) kertoo sekä kirjallisuusterapiassa että lastenkirjallisuudessa olevan tarkoituksena saada aikaan vuorovaikutusta lapsen ja kirjan välillä sekä lisätä lapsen itsetuntemusta. Etenkin ongelmalähtöisten tai vaikeita aiheita käsittelevien lastenkirjojen tavoitteena on rohkaista lasta puhumaan vaikeista ja jopa kielletyistä tunteista. Suvilehdon ja Ebelingin (2008) mukaan kirjallisuusterapia on erityisesti pienille lapsille hyvä keino käsitellä erilaisia pelkoja. Myös Lowe (2009, s. 3) korostaa terapeuttisen kirjallisuuden merkitystä lapsen tunteiden käsittelyn tukena.

Lastenkirjallisuuden lukija käy tietämättään läpi prosessin, jonka aikana lapsi esimerkiksi kokee samaistumista tarinaan sekä tarkastelee sitä hyödyntäen ongelmanratkaisutaitojaan (Dreyer, 1984, Lowen, 2009, s. 3 mukaan; Hynes & Hynes-Berry, 1994, Suvilehdon, 2020, s. 71–72 mukaan). Lopulta lukija reflektoi itseään ja yhdistelee saamiaan tietojaan laajemmin muihin ihmisiin ja yhteiskuntaan. (Dreyer, 1984, Lowen, 2009, s. 3 mukaan.) Sekä Heikkilä-Halttunen (2010, s.

254) että Suvilehdon (2020, s. 71–72) mukaan lapsi tunnistaa tarinasta jotain hänelle tuttua; itsensä, läheisensä tai tärkeän elämäkokemuksensa. Tarinasta voi muodostua osaksi lapsen kokemusta, kun hän tarkastelee ja tutkii sitä. Tarina peilaa turvallisella tavalla lapsen omia kokemuksia, ja parhaimmillaan lapsi oivaltaa tarinasta jotain, mikä vaikuttaa hänen ymmärryksensä muuttumiseen sekä vahvistaa hänen omien tunnetilojensa tiedostamista ja hallintaa. Lapsi saa lohtua siitä, ettei hän ole ainoa, joka on kokenut kriisin elämässään (Heikkilä-Halttunen, 2010, s. 254).

Varhaiskasvatuslain (9 §) myötä varhaiskasvatussuunnitelman perusteista (2018) on tullut velvoittava asiakirja. Kirjallisuuskasvatus on keskeinen osa varhaiskasvatusta, ja lapsella on oikeus monipuoliseen lastenkirjallisuuteen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018). Kirjallisuusterapia on uusi menetelmä, joka auttaa hyödyntämään laajasti lastenkirjallisuuden mahdollisuuksia päiväkodin arjen tilanteissa ja tarpeissa (Suvilehto, 2020, s. 110). Vaikeita aiheita käsittelevästä lastenkirjallisuudesta hyötyvät niitä henkilökohtaisesti kokeneiden lasten lisäksi myös muut lapsiryhmän lapset, sillä he saavat mallin, jonka mukaan toimia, jos he kohtaavat tällaisia tilanteita myöhemmässä elämässään. Lisäksi tällainen kirjallisuus avartaa lasten maailmankuvaa ja opettaa heille empaattisuutta. (Lowe, 2009.) Etenkin perheväkivaltaa käsittelevien lastenkirjojen hyödyntämisen etuna päiväkotiryhmässä on se, että lasten käsityksiin ja asenteisiin väkivallasta voidaan vaikuttaa, ja näin murtaa väkivallan vaikenemisen muuri (Holmberg, 2002, s. 27).

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimuksesamme korostuu väkivalta ilmiönä, jota voidaan tutkia fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen pohjalta. Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 41) mukaan fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus pyrkii käsitteellistämään tutkittavan ilmiön eli korostamaan kokemuksen merkitystä. Heidän mukaansa tutkimus yrittää tehdä aikaisemmin tunnettu tiedetyksi, eli tavoitteena on nostaa tietoiseksi ja näkyväksi se, minkä tottumus on turruttanut näkymättömäksi ja itsestään selvyydeksi, tai koetun asian, jota ei ole tietoisesti pohdittu. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten perheväkivaltaa käsitellään Mainio ja Zataar- sekä Urhea Pikku-Nalle-lastenkirjoissa. Toinen kirjoista on tehty yhteistyössä turvakoodeissa olleiden ja väkivaltaa kokeneiden 3–5-vuotiaiden lasten kanssa, ja lasten kokemukset ja ajatukset ovat osa kirjan sisältöä. Etenkin fenomenologia painottaa kokemuksellisuuden tai elämyksellisyyden merkitystä, joka on perusta ihmisen maailmasuhteelle (Laine, 2001, Tuomen & Sarajärven, 2018, s. 40 mukaan).

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Miten perheväkivaltaa kuvataan Mainio ja Zataar - Kirahvi Mainion tarinat- ja Urhea Pikku-Nalle -lastenkirjoissa?
2. Miten perheväkivalta näyttäytyy lapsen näkökulmasta?
3. Millaisia keinoja perheväkivallan kokemuksen käsittelemiseen kirjat tarjoavat?

4.2 Tutkimuksen lähestymistapa

Tuomen & Sarajärven (2018, s. 133) mukaan teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee aineistolähtöisen analyysin tapaan aineiston ehdoilla, ja erot ilmenevät siinä, miten abstrahoinnin vaiheessa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin.

Heidän mukaansa teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoreettiset käsitteet tuodaan ikään kuin valmiina, ilmiöstä jo tunnettuna. Aikaisemman tiedon tulisi vaikuttaa analyysiin uusia uria aukovasti. Tuomi ja Sarajärvi (2018, s. 109) kuitenkin korostavat, että teoriaohjaavassa analyysissä teoria voi toimia apukeinona, mutta analyysi ei perustu suoraan teoriaan.

4.3 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistomme ovat Mainio ja Zataar- (Pesäpuu, 2020) sekä Urhea Pikku-Nalle- (Saara Laiho, 2000) lastenkirjat. Valitsimme kirjat tutkimukseemme niiden aiheen perusteella. Mainio ja Zataar- lastenkirja oli uusien löytämämme väkivaltaa käsittelevä lastenkirja. Halusimme saada tutkimukseemme mahdollisimman ajankohtaista tietoa. Kirja on toteutettu yhdessä väkivaltaa kokeneiden lasten kanssa, ja halusimme ottaa tutkimuksessamme erityisesti huomioon lasten näkökulman väkivallan kokemukseen ja sen käsittelemiseen. Kirjan lopusta löytyy kirjan teemaa syventävä tehtäväosio, jonka avulla lapsen on mahdollista käsitellä kirjan tapahtumia yhdessä aikuisen kanssa. Kirjan kehittämisessä on ollut mukana Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) sekä lastensuojelun kehittämissyhteisö, Pesäpuu ry, joka kehittää lastensuojelua. Heidän toimintansa perustuu kumppanuuteen ja yhteistyöhön lasten ja nuorten kanssa, joiden pohjalta he kehittävät lasten ja nuorten omiin kokemuksiin perustuvia sekä kehittämistyön aikana syntyviä toimintamalleja, tietoa, materiaaleja ja koulutuksia.

Kirjan alussa esitellään lyhyesti lapsen roolissa toimiva Kirahvi Mainio, joka asuu Afrikan savannilla yhdessä äitinsä ja isänsä kanssa. Eräänä yönä Mainio herää kesken uniensa koviin tappelun ääniin; hän kuulee isäkirahvin karjuvan ja hajottavan paikkoja. Seuraavana aamuna Mainio lähtee yhdessä äitinsä kanssa turvakotiin. Väkivallan kokeminen aiheuttaa Mainiossa monenlaisia tunteita, joita hänen on vaikeaa käsitellä. Paikalle saapuu kuitenkin avulias apina nimeltä Zataar, joka lupaa auttaa Mainiota hänen kummallisen olonsa kanssa. Hän opettaa Mainiolle erilaisia keinoja, miten kummallista oloa voi helpottaa.

Aineistomme toinen lastenkirja kertoo Pikku-Nallesta, joka asuu karhunpesässä yhdessä äitinsä ja isänsä kanssa. Eräänä iltana Isäkarhu saa raivokohauksen, mikä aiheuttaa Pikku-Nallessa monenlaisia tunteita. Pikku-Nalle päättää kuitenkin olla urhea, isän kielloista huolimatta, ja kertoo perheen tilanteesta Kaniemolle. Kirjan kerronnassa hyödynnetään runomittaa, loppusointuja ja metaforia. Kirjan lopusta löytyy tietoa perheväkivallasta sekä kysymyksiä, joiden avulla lasten kanssa voi keskustella aiheesta. Kirjaan kuuluu lisäksi myös aikuisen opas. Urhea Pikku-Nalle-lastenkirja on palkittu vuonna 2000 valtion tiedonjulkistamispalkinnolla.

4.4 Aineiston analyysi

Hyödynnämme aineiston analyysissä useista eri lähteistä löytämiämme määritelmiä väkivallan muodoista. Sisällönanalyysin eri luokkien muodostumiseen on vaikuttanut teoreettisen tiedon lisäksi kuitenkin myös itse aineisto, ja etenkin analyysimme perheväkivallasta lasten näkökulmasta sekä keinoista käsitellä väkivallan kokemusta pohjautuvat vahvasti tutkimusaineistoon. Mainio ja Zataar -lastenkirja on tuotettu yhdessä perheväkivaltaa kokeneiden lasten kanssa, joten koemme, että kirja on paras mahdollinen väline kuvaamaan lasten kokemia tunteita ja ajatuksia. Lisäksi olemme hyödyntäneet kolmannen tutkimuskysymysemme analyysissä Urhea Pikku-Nalle -lastenkirjaan kuuluvaa Holmbergin (2002) kirjoittamaa aikuisen opasta.

Toteutimme lastenkirjojen analyysin kevään 2022 aikana. Aluksi tutustuimme vain Mainio ja Zataar -lastenkirjaan, mutta myöhemmin aineistoon valikoitui myös Urhea Pikku-Nalle. Luimme kirjat läpi ennen varsinaisen analyysin aloittamista, jonka jälkeen rajasimme kirjoista ne kohdat, jotka olivat tutkimuskysymystemme kannalta olennaisia. Päädyimme analysoimaan lastenkirjoista sekä kuvia että tekstiä, koska lastenkirjoissa kuvituksella on keskeinen merkitys. Lisäksi kuvat tukevat tekstiä, ja niistä on mahdollista saada tietoa, jota ei ole kir-

joitettu (Suvilehto, 2020, s. 111). Analyysiyksikköinä tekstin tulkinnassa käytimme sanoja, lauseita ja kokonaisia kappaleita. Kuvien osalta tarkastelimme kokonaisuutta.

Aloitimme analyysin kirjojen kuvien analysoinnilla, jossa hyödynsimme Kuvuan (2007, s. 108) taulukon pohjalta muodostamaamme kuva-analyysirunkoa. Kuuva (2007) jakaa taulukossaan kuvista tarkasteltavat elementit havaittaviin ja ei-havaittaviin asioihin. Analyysirungon muodostumiseen vaikutti myös aineistomme, jonka pohjalta rajasimme kuva-analyysitaulukkoon tutkimuksemme kannalta olennaiset elementit. Kuvien analyysissä hyödynsimme semiotiikkaa, jolloin kuvia tutkitaan kirjoitetun tekstin tapaan. Tarkoituksena oli selvittää mitä ja miten kuvat esittävät. Semiotiikkaan liittyy vahvasti myös kuvien piilomerkityksien tarkasteleminen. (Seppä, 2012, s. 128.) Tarkastelimme vain niitä kuvia, jotka liittyivät olennaisesti tutkimuksemme aiheeseen ja tutkimuskysymyksiimme. Tulkitsimme kuvia lukijasta päin katsottuna. Lisäksi tulkitsimme kuvia ilman tekstiä, jotta teksti ei vaikuttaisi kuvista tekemiimme tulkintoihin. Taulukossa 1 on esimerkki siitä, miten olemme muuttaneet Urhea Pikku-Nalle -lastenkirjan kuvan väkivallan kuvaamiseen liittyen tekstin muotoon.

Taulukko 1

Esimerkki kuva-analyysistä.

Urhea Pikku-Nalle (Laiho, 2000, s. 11)

Miten perheväkivaltaa kuvataan lastenkirjoissa?

Havaittavat asiat	
Hahmot ja esineet	Kuvassa on kolme karhua; iso, keskikokoinen ja pieni. Keskellä oleva iso karhu on suu auki, ja hänen hampaansa näkyvät ja kuonossa on ruttu. Karhun kulmat ovat painautuneet hieman alas. Hän on nostanut tassunsa valmiuteen. Keskikokoinen karhu kuvan vasemmassa reunassa katsoo pois päin lukijasta, toinen tassu kohti isoa karhua. Pieni karhu kuvan oikeassa reunassa seisoo suu auki ja molemmat tassut ylhäälle kohotettuna. Hänen silmänsä ovat suuresti auki.
Asioiden väliset suhteet	Keskimmäinen iso karhu on kuvassa selvästi muita isompi, mikä korostuu lisää hieman alaviistolla kuvakulmalla. Keskimmäinen iso karhu on kääntynyt oikeanpuolimmaista keskikokoista karhua kohti. Oikealla oleva keskikokoinen karhu katsoo isoa karhua kohti, ja näyttää alistuvalta. Hänen toinen ojennettu tassunsa kohti isoa karhua vaikuttaa estelevältä tai tyynttelevältä, ikään kuin hän yrittäisi rauhoitella toista karhua tai vaihtoehtoisesti torjua tämän iskuja. Pieni karhu vasemmalla on kohottanut tassunsa kohti isoa karhua, ja hän näyttää yrittävän estää ison karhun aiheet, mutta iso karhu ei kiinnitä kuvassa häneen huomiota.
Ympäristö ja tausta	Sininen tausta, joka on ylhäältä vaaleampi ja tummenee alaspäin. Tummin kohta väristä on kerääntynyt isoimman karhun ympärille.
Liike	Isoin karhu keskellä pullistelee tassujaan kohti vasemmanpuoleista karhua. Hän näyttää siltä, että hän karjuu. Vasemmanpuoleinen karhu ojentaa toisen tassunsa keskimmäistä karhua kohti hieman kyyristyneenä ja näyttää perääntyvän samalla. Oikeanpuoleinen karhu yrittää mennä väliin tilanteeseen, ja ehkä tarttua kiinni keskimmäisestä karhusta.
Ei-havaittavat asiat	
Tunteet	Keskimmäinen karhu näyttää vihaiselta. Hän karjuu. Vasemmanpuoleinen karhu näyttää alistuneelta. Oikeanpuoleinen karhu näyttää hämmästyneeltä, ikään kuin hän ei tietäisi miten tilanteessa tulee toimia. Hän näyttää myös hätäntyneeltä.
Kuvan teema ja merkitys	Lukija voi päätellä kuvassa olevan isän, äidin ja lapsen. Isän raivo ja viha kohdistuu äitiin, joka yrittää tyyntellä isää. Lapsi jää tilanteessa huomioitta, vaikka hän yrittää pysäyttää isän liikkeen suojellakseen äitiä.

Taulukon 1 avulla pyrimme kuvaamaan lukijalle, millaisia tulkintoja me tutkijoina teimme kuvista. Kuvia analysoidessamme pohdimme, mitä ja miten kuvat esittävät sekä millaisia merkityksiä kuvaan liittyy (Seppä, 2012, s. 128). Tulkinnat

kuvasta vaihtelevat kuvan tulkitsijasta riippuen. Kuvista oli erityisen tärkeää tutkia asioiden välisiä suhteita, sillä väkivaltaan liittyy vahvasti vallankäyttöä. Lisäksi myös tunteiden tulkitseminen kuvista oli erityisen tärkeää toisen tutkimuskysymyksemme kannalta.

Analyysin toisessa vaiheessa aloitimme teoriaohjaavan sisällönanalyysin, jossa tarkastelimme kuvia ja tekstiä yhdessä. Etsimme aineistosta ne kohdat, joiden tulkitsimme sisältävän perheväkivaltaan liittyviä asioita. Pelkistimme nämä kohdat aineistosta. Pelkistämisen avulla aineistosta rajataan pois tutkimuksen kannalta epärelevantti sisältö (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 123). Etenimme analyysissä tutkimuskysymys kerrallaan. Aineiston pelkistämisen jälkeen siirryimme ryhmittelemään aineistoa, eli ryhmittelimme ja yhdistelimme samaa ilmiötä kuvaavat käsitteet luokiksi, joista muodostimme alaluokat. Ryhmittelyn vaiheessa aineisto tiivistyy entisestään (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 123). Taulukossa 2 kuvataan esimerkki aineiston ryhmittelystä toiseen tutkimuskysymykseen liittyen.

Taulukko 2

Esimerkki sisällönanalyysiin liittyvästä aineiston klusteroinnista eli ryhmittelystä.

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokka
Peiton alle meneminen Sängyn alle meneminen Pimeässä oleminen Omassa sängyssä peiton alla Uninalle	Turvapaikan etsiminen Turvan hakeminen
Käpertyminen Kippuralla Silmien sulkeminen Käpertyminen Kädet korvilla	Itsensä tekeminen mahdollisimman pieneksi ja huomaamattomaksi Sulkeutuminen Vetäytyminen
Nenän niistäminen Kyynel Itku Suru	Suru Itkeminen

Taulukossa 2 havainnollistamme, miten loimme alaluokkia. Luokittelu etenee siten, että alaluokkia yhdistelemällä muodostetaan pääluokkia ja lopulta niistä muodostuu yhdistäviä luokkia (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 124–125). Muodostimme luokat aineistomme pohjalta. Aineiston ryhmittelyn jälkeen siirryimme

aineiston käsitteellistämisen vaiheeseen, jossa Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 125) mukaan erotellaan tutkimuksen kannalta relevantti tieto, ja josta teoreettisen tiedon ohjaamana muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Taulukossa 3 on esimerkki ensimmäisen tutkimuskysymyksen käsitteellistämisestä eli abstrahoinnista.

Taulukko 3

Esimerkki ensimmäisen tutkimuskysymyksen abstrahoinnista.

Alaluokka	Pääloukka
Fyysisen esinemaailman rikkoutuminen Voimakas äänenkäyttö Fyysisen voiman käyttö	Fyysinen väkivalta
Vallankäyttö suhteessa uhriin Uhoaminen ja käskeminen Alistaminen	Psyykkinen väkivalta
Väkivallan tekijänä mies/isä Väkivallan uhrina nainen / äiti	Sukupuolittunut väkivalta
Väkivallan uhrina toinen vanhempi Väkivallan sivustaseuraajana lapsi	Vanhempien välinen väkivalta

Taulukossa 3 alaluokkien muodostumista ohjasivat sekä teoria että tutkimusaineisto. Pääloukkien muodostumista ohjasivat useat eri lähteet, jotka määrittivät väkivallan ilmenemismuotoja. Etenimme analyysissä tutkimuskysymys kerrallaan. Analysoimme molemmat tutkimusaineistomme kirjat esimerkkien mukaisesti. Kuva-analyysistä saadut tiedot olivat mukana jokaista tutkimuskysymystä tarkasteltaessa.

5 PERHEVÄKIVALTA LASTENKIRJOISSA

5.1 Perheväkivallan kuvaaminen

Ensimmäisenä tutkimustehtävänäimme oli selvittää, miten perheväkivaltaa kuvataan lastenkirjoissa. Perheväkivalta ilmeni *fyysisenä, psyykkisenä ja sukupuolittuneena väkivaltana*. Kirjoissa väkivaltaa kuvataan vanhempien välisenä väkivallan tekona ja lapsi on sivustaseuraajan roolissa. Perheväkivaltaa ajateltaessa ensimmäisenä mieleen tulee helposti sen ilmeinen fyysinen muoto. Mainio ja Zataar ja Urhea Pikku Nalle lastenkirjoissa fyysistä väkivaltaa kuvattiin kovaäänisenä tapahtumana, jonka seurauksena rikkoutuu paikkoja, kuten alla olevista esimerkeistä ilmenee. Aggressiiviset eleet ja teot, kuten huutaminen, tavaroiden rikkominen ja katseet ovat tapa pelotella väkivallan uhria ja näin väkivallan tekijä saa lisää valtaa ja kontrollia suhteessa uhriin.

Aineistoesimerkki 1:

“Toisesta huoneesta alkaa kuulua tappelun ääniä. Isäkirahvi rikkoo paikkoja ja karjuu.” (Pesäpuu, 2020, aukeama 2)

Aineistoesimerkki 2:

“Isä silmät loimuten nostaa nyrkin vihaisen. Isä karjuu, huutaa, huiskoo sinne tänne luutaa. Pirstoutuu jo kuppi, kaksi, melu yltyy hurjemmaksi.” (Laiho, 2000, s. 11.)

Väkivaltaa voi esiintyä fyysisen lisäksi myös psyykkisessä muodossa, jolloin väkivalta on henkistä vallankäyttöä ja alistamista. Myös psyykkisellä väkivallalla väkivallan tekijä pyrkii saamaan valtaa ja kontrollia väkivallan uhria kohtaan. Urhea Pikku- Nalle- kirjassa Isäkarhu komentelee, ja vähättelee Äitikarhua, kuten alla olevasta esimerkistä ilmenee. Äitikarhun kuvataan “sopertavan” ja hän surullisena alistuu isän tahtoon. Kuten aineistoesimerkissä 2 kuvataan tappelun ja melun yltyvän, isän raivon yltyessä äidin pelko ja suru kasvavat.

Aineistoesimerkki 3:

“- Anna nyt jo mulle rauha, viskaa pois tuo puurokauha!” (Laiho, 2000, s. 11)

Urhea Pikku-Nalle-kirjassa väkivaltaisen tilanteen kärjistymistä kuvataan metaforan kautta:

Aineistoesimerkki 4:

“Äiti itkee, isä riehuu, iltapuuro liikaa kiehuu” (Laiho, 2000, s. 11).

Puuron kiehumista arkisena tilanteena voisi verrata perheen arjen sujuvuuteen, jossa koetaan perustarpeiden täyttymistä, mielihyvää sekä turvallisuutta. Puuron ylikiehuminen kuvastaa Isäkarhun vihan voimistumista, joka kärjistyy fyysiseen väkivaltaan Äitikarhua kohtaan. Nyt perheen turvallista arkea ympäröivät väkivalta ja sen aiheuttamat pelko ja uhka. Toisaalta puuron ylikiehuminen kuvastaa myös väkivallan ennalta-arvaamattomuutta, ja sen häijyä puolta, jossa vuorottelevat välittäminen ja väkivaltaisuus; yksi pienikin asia voi johtaa siihen, että välittävästä ja turvallisesta vanhemmasta tai puolisoista muuttuu taas yhtäkkiä pelottava ja uhkaava henkilö. Tämä on esimerkki siitä, että fyysiseen väkivaltaan liittyy lähes aina myös psyykkistä väkivaltaa.

Väkivalta on myös sukupuolittunut ilmiö, ja etenkin naisiin kohdistuu eniten väkivaltaa parisuhteissa ja perheissä. Tutkimusaineistomme lastenkirjoissa väkivallan tekijänä oli mies ja uhrina nainen. Aineistoesimerkeissä 1 ja 2 kuvataan, miten isä toimii väkivallan tekijänä ja aineistoesimerkissä 4 kuvataan, kuinka “äiti itkee” ja “isä riehuu”. Kirjoissa äiti on kuvattu turvalliseksi ja luotettavaksi henkilöksi, jota lapsi haluaa suojella väkivallalta ja jolle lapsi haluaa antaa halauksen. Urhea Pikku-Nalle-kirjassa äiti on väriltään lämpimän ruskea ja isä puolestaan kylmän ruskea. Tällä halutaan kuvastaa äidistä huokuvaa lämpöä ja turvaa, jota isän kylmyys uhkaa. Äitikarhulla on päällään myös essu, joka kuvastaa naisen vanhoillista roolia perheen keittiön ja talouden hoidossa, kun taas isä hoitaa perheelle elannon käymällä töissä.

Mainio ja Zataar -kirja edustaa lapsilähtöisyyttä, sillä kirja on tehty yhdessä lasten kanssa ja lasten omat ajatukset ja kokemukset ovat osa tarinan sisältöä.

Tästä johtuen kieli on tyyliiltään melko yksinkertaista ja pelkistettyä. Kirjassa ei ole keskitytty käyttämään kieliopillisesti ja rakenteellisesti täysin oikeaoppisia ja virallisia lauserakenteita. Teksti on lapsentasoista ja lasten omaa ääntä korostavaa. Lasten omat ajatukset ja kokemukset ilmenevät lukijalle totuudenmukaisina ja aitoina, sillä teksti on kuin suoraan lasten kertomaa, ikään kuin heidän suustaan. Sen sijaan Urhea Pikku-Nalle -kirjassa on päädytty käyttämään loppusoin-tuja sekä tyyllillisesti runomittaa, joka mahdollistaa tärkeimpien asioiden kertomisen yksinkertaistaen pienessä tilassa. Lisäksi tekstissä esiintyy metaforia, kuten ”vaikenemisen muuri”, ”pelkopeikko” ja ”iltataika”. Pohdimme, miten tällaiset ilmaisut aukeavat lapselle.

5.2 Perheväkivalta lapsen näkökulmasta

Toisena tutkimuskysymyksenämme oli selvittää, miten perheväkivalta näyttäytyy lapsen näkökulmasta. Väkivallan kokeminen aiheutti lapsessa esimerkiksi *mahakipua, surua ja pelkoa, yksinäisyyttä sekä selittämätöntä oloa*. On tärkeää muistaa, että perheväkivalta on aina suhteessa lapsen kokemusmaailmaan ja vanhemmuuteen. Vanhempien väliset konfliktit ja väkivaltaisiksi kärjistyneet tilanteet vievät huomion pois lapsesta. Aineistomme lastenkirjoissa lapsen yksinäisyyden ja pelon tunteita ja kokemuksia kuvaavat seuraavat esimerkit:

Aineistoesimerkki 5:

”Mitä tekee Pikku-Nalle? Piiloon puikkii sängyn alle.

Pikku-Nalle oven sulkee, hiljaa vuoteeseensa kulkee. Tyynyyn painaa pienen pään, pimeään jää yksinään.” (Laiho, 2000, s. 13)

Aineistoesimerkki 6:

”Mainio havahtuu hereille ja vetää peiton päänsä yli. Hän käpertyy peiton alle pieneksi kippuraksi ja rutistaa uninallen kainaloonsa. Tuntuu yksinäiseltä ja kauhealta. Vatsassa on kummallinen olo.” (Pesäpuu, 2020, aukeama 2)

Perheväkivallan sivusta seuraaminen on lapsen kohdistuvaa monimuotoista- ja tasoista henkistä väkivaltaa. Henkinen väkivalta aiheuttaa uhrissa samantapaisia oireita sekä voi traumatisoida aivan yhtä paljon kuin fyysinen väkivalta. Väkivallan kokemisesta aiheutuu lapselle muun muassa turvattomuuden ja pelon tunteita, kuten edellä olevista esimerkeistä ilmenee. Sekä Urhea Pikku-Nalle -että Mainio ja Zataar -kirjoissa lapsi kuvattiin nimenomaan perheväkivallan sivusta-seuraajana ja henkisen väkivallan kokijana. Vanhempien välinen väkivaltainen toiminta laiminlyö lasta ja hänen tarpeitaan ja huolenpitoaan.

Aineistoesimerkki 7:

“Nälkäinen on pikku massu” (Laiho, 2000, s. 11)

Esimerkissä vanhempien välinen konfliktitilanne on niin intensiivinen, että lapsi ja hänen tarpeensa, tässä tilanteessa nälkä, sivuutetaan. Mainitusta esimerkistä ilmenee lisäksi se, miten lapsi kärsii aina perheväkivallasta, vaikka väkivalta ei kohdistuisi suoraan juuri häneen. Väkivallan uhrin emotionaalinen epätasapaino ja stressi aiheuttavat sen, että lapsi ei saa riittävästi tarvitsemaansa henkistä ja fyysistä tukea, turvaa ja huolenpitoa, kuten olemme aineistoesimerkkien kautta kuvanneet. Lapsi elää ympäristössä, jossa oma perheenjäsen uhkaa tai käyttää väkivaltaa kontrolloidakseen muuta perhettä. Lapsi aistii kotona vallitsevan pelon ilmapiirin, joka pakottaa olemaan joka hetki valppaana ja varuillaan. Vanhempien välinen väkivaltainen toiminta rikkoo kodin ja arjen turvallisen ja rauhallisen ilmapiirin. Altistuminen perheväkivallalle hämmentää lasta, jolloin lapsi kokee monenlaisia, vaihtelevia ja selittämättömiä tunteita. Tunteet voivat olla keskenään erilaisia ja ristiriitaisia sekä myös fyysisiä. Tunteiden kirjoa kuvataan seuraavassa esimerkissä:

Aineistoesimerkki 8:

“Turvakodissa Mainio saa olla turvassa eikä kukaan pelottava pääse sisälle. Silti Mainion mahaan sattuu. Välillä kummallinen olo saa Mainion villiksi, ja välillä Mainiosta ei tunnu mitään. Välillä mieleen tulee aikuisten tapelu, ja välillä on ikävä omaa kotia ja sänkyä.” (Pesäpuu, 2020, aukeama 3)

Aineistoesimerkissä 8 käytetään ilmaisua ”kummallinen olo”. Ilmaisulla viitataan vaikeasti selitettäviin tunteisiin, joita perheväkivallan kokeminen aiheuttaa. Kuten olemme jo maininneet, Mainio ja Zataar -kirja on tuotettu yhdessä lasten kanssa, joten lasten omat kokemukset ja ajatukset ovat osa kirjan tarinaa. Tarinan voi todeta olevan autenttinen ja lapsen omaa ääntä korostava. Kummallinen olo -ilmaisua on lapsentasoinen ja kuvastaa tunteiden selittämisen ja avaamisen vaikeutta, kun kyseessä on hämmentävä ja traumatisoiva perheväkivaltatilanne. Lisäksi ilmaisu on moniulotteinen, sillä kirjassa Mainio kertoo kummallisesta olostaan aiheutuvan ikävää ja villiintymistä, mutta toisaalta myös tunteiden lamaantumista, kun ei tunnu mitään.

Kummallinen olo sisältää kaikenlaiset tunteet, jotka ovat keskenään erilaisia ja jopa ristiriitaisia. Tunteiden ristiriitaisuutta kuvaa myös niiden samanaikaisuus. Mainio kokee turvallisuutta turvakodissa ja tietää, ettei kukaan pelottava pääse sinne sisälle. Siitä huolimatta Mainion mahaan sattuu ja hänellä on samanlainen kummallinen olo kuin kotona tapahtuneen väkivaltatilanteen aikana. Kotona tapahtunut aikuisten välinen tappelu palaa Mainion mieleen, mutta samalla hän tuntee koti-ikävää. Mainio on turvallisessa ympäristössä, mutta paikka on vieras. Hän ikävöi kotiaan, tuttuja paikkoja, omaa huonettaan ja sänkyään, vaikka tutun ja turvallisen ympäristön rauhaa on rikkonut väkivaltainen tilanne. Kummallinen olo -ilmaisua käytetään myös hieman erilaisissa asiayhteyksissä:

Aineistoesimerkki 9:

”-Hei, minä olen avulias apina. Nimeni on Zataar, eläin esittäytyy. -Minä voin auttaa, kun on kummallinen olo.” (Pesäpuu, 2020, aukeama 4)

Aineistoesimerkki 10:

”Avulias apina kaivaa esille hassun laitteen ja alkaa tutkia Mainiota: -Sinulla on suloiset varpaat. Sinähän ihan tärisee. Joskus mahaan voi sattua tai tuntua kummalliselta, kun on tapahtunut jotain kamalaa.” (Pesäpuu, 2020, aukeama 4)

Mahakipu ja kummallinen olo näkyvät myös aineistoesimerkeissä 9 ja 10. Turvakodissa Mainion luo saapuu apina nimeltään Zataar, jota kuvataan luonteeltaan

avuliaaksi. Zataar on pienikokoinen ja lentää pienellä lentokoneella Mainion luo, joten todennäköisesti Zataar on itsekin lapsi. Ilmaisuu ”avulias apina” toistuu kahdessa kohdassa. Adjektiivilla avulias viitataan Zataarin haluun helpottaa Mainion kummallista oloa ja lohduttaa häntä. Aluksi Mainiota ujostuttaa, jolla kuvataan perheväkivallan kokemisesta aiheutuvia häpeän tunteita. Zataarin ilmestyessä Mainion luo juuri turvakodissa viittaa siihen, että vastaavasti Zataarillakin on kokemuksia perheväkivallasta ja turvakodista. Näihin kokemuksiin viittaa myös Zataarin maininnat kummallisesta olostaan ja mahakivusta. Hän osaa sanoittaa Mainiolle ne tuntemukset, joita voi kokea jonkin pelottavan ja kauhean tapahtuman seurauksena. Tunteiden sanoittaminen tukee käsitystä Zataarin ja Mainion samankaltaisista kokemuksista. Avulias apina Zataar tarjoaa Mainiolle eräänlaista vertaistukea ja samaistumispintaa, ettei Mainio ole maailman ainoa lapsi, jolla on tällaisia kokemuksia ja tuntemuksia. Zataarin sanoilla voi lisäksi nähdä myös lohduttavan viestin, että on täysin sallittua tuntea juuri sitä, mitä tuntee. Edellä kuvattu on ensisijainen tulkintamme Zataarin roolista kirjassa, mutta pohdimme myös, voisiko Zataarilla olla jokin muukin merkitys tarinassa.

Aineistoesimerkki 11:

”Pian Zataar loikkaa lennokkiinsa ja käynnistää sen: -Oli kiva tavata. Nähdään taas! Mainio juoksee kertomaan Zataarista äidilleen ja hypähtää äidin syliin.” (Pesäpuu, 2020, aukeama 5)

Zataarin ilmestyminen ja näkyminen pelkästään Mainiolle, eli lapselle, saattaa kuvastaa eräänlaista lapsen sisäistä keinoa käsitellä tunteitaan ja kokemaansa väkivaltaa. Zataarin voi myös kuvitella olevan lapsen kehittänyt mielikuvitus-hahmo. Tätä tulkintaa tukevat Zataarin tuleminen ja lähteminen lentokoneella, viipyminen Mainion luona turvakodissa lyhyen hetken ja toteamus heidän vielä tapaavan uudestaan Mainion kanssa. Lisäksi Zataarin roolia ja merkitystä mielikuvitusystävänä tai kokemusten ja tunteiden käsittelykeinona kuvaa Mainion toiminta, kun hän kertoo innostuneena Zataarista äidilleen. Tästä saa käsityksen, ettei Zataar ole ilmestynyt tai näyttäytynyt aikuiselle eli Mainion äidille, eikä äiti ole nähnyt Zataaria.

5.3 Keinot perheväkivallan käsittelyyn

Kolmas tutkimustehtävämme oli selvittää, millaisia keinoja lastenkirjoissa esitetään väkivallan kokemuksen käsittelyyn. Lastenkirjoissa keinoiksi käsitellä väkivallan kokemusta nimettiin *aikuiselle kertominen, tunteiden näyttäminen ja lepääminen*. Aikuisella on tärkeä rooli lapsen kokemuksen käsittelyn tukena: aikuisen on tärkeää *kehua lasta*, ja huolehtia, että lapsi saa tilaisuuden *puhua omista kokemuksistaan* ja *käsitellä* niitä hänelle sopivalla tavalla. Mainio ja Zataar-lastenkirjassa tärkeänä teemana oli se, että lapsen kanssa yhdessä mietitään keinoja, jotka helpottavat hänen oloaan. Alla olevasta esimerkistä voidaan huomata, kuinka Zataar rohkaisee Mainiota miettimään hänen kanssaan yhdessä keinoja helpottaa Mainion kummallista oloa. Mainio tietää jo valmiiksi paljon hyviä keinoja olonsa helpottamiseen. Aikuisen tehtävänä on huolehtia, että erilaisia keinoja hyödynnetään ja että niistä on myös lapselle apua. Lisäksi aikuisen on tärkeää suhtautua kannustavasti ja lämminhenkisesti lapsen kertomiin ajatuksiin, kuten Zataar alla olevassa esimerkissä tekee.

Aineistoesimerkki 12: “- Mietitäänpö yhdessä, mikä sinua voisi auttaa? Zataar ehdottaa. Mainio miettii hetken ja sanoo sitten: - Se jos kertoisin äidille ja äiti voisi vaikka halata. - Poliisitkin voivat auttaa. Ne ovat kilttejä ja niillä on siniset vaatteet. - Ja joskus auttaa se, kun voi ihan vaan levätä. Aikuiset voisi jaksaa odottaa kauemmin, että uskallan puhua. Zataar hyppii innosta: - Loistoajatuksia! On monenlaisia keinoja helpottaa oloa.” (Pensäpuu, 2020, aukeama 5)

Yllä olevassa esimerkissä kuvataan monenlaisia tapoja helpottaa lapsen oloa. Aikuisella on varmasti suuri huoli lapsen jaksamisesta kriisin keskellä, mutta on tärkeää antaa lapsen myös levätä. Aikuisen tulee odottaa, että lapsi on valmis käsittelemään asiaa, kuten esimerkissä kuvataan. Aikuisen on hyvä olla lapsen saatavilla silloin kun hän tarvitsee tukea ja läheisyyttä. Esimerkissä Mainio kuvaa poliisien olevan “kilttejä”, lapsen tuleekin olla tietoinen siitä, että ulkopuoliset auttajat eivät ole uhka hänen perheelleen, vaan heidän tarkoituksensa on toimia perheen edun mukaan.

Lapsi ei yleensä uskalla tai osaa puhua kokemastaan väkivallasta, ja aikuisen tehtävänä on huolehtia, että lapsella on tilaisuus puhua kokemuksistaan. Kun lasta lähestyy, on tärkeää osata tulkita hänen eleitään ja tunteitaan herkästi. Urhea Pikku-Nalle-lastenkirjassa Kaniemo lähestyy Pikku-Nallea sensitiivisesti ja empaattisesti, kuten alla olevassa esimerkissä kuvataan. Lapsi saattaa uskoa, että on oikein salata perheessä tapahtunut väkivalta, sillä lapsi saattaa uskoa, että väkivalta on hänestä itsestään johtuvaa, jolloin hän kokee häpeää ja syyllisyyttä. Lapselle täytyy painottaa, että väkivalta ei ole koskaan hänen syynsä, vaan se johtuu muista vanhempien välisistä asioista. On tärkeää kertoa lapselle, että väkivalta on rikos ja se ei ole koskaan perheen yksityisasia, ja lisäksi lasta täytyy kehua, että hän on rohkea kertoessaan perheväkivallasta, kuten esimerkistä huomataan.

Aineistoesimerkki 13: "Kaniemo, aikuinen ymmärtää kai pelon sen. Pikku-Nalleen katsahtaa, tassunsa hän ojentaa: - Kultaseni, kerro vaan, mikä painaa mieltä. Suru, murhe kokonaan pois jo heitä sieltä. Pikku-Nalle suunsa avaa, kaniemo pientä halaa. Tapahtuukin ihme suuri, murttuu salaisuuden muuri. Silloin pääsee iso poru, alkaa nallen suruloru. Kaniemo lohduttaa: - Itke vaan, se helpottaa." (Laiho, 2000, s. 21-22)

Aineistoesimerkki 14: "Emokani silittää pientä nallerukkaa. Hellästi hän pörröttää nallen otsatukkaa. - Olet nalle urhea, kun hait sä täältä apua. - Vanhemmat jos tappelee, sua syylliseksi ei se tee!" (Laiho, 2000, s. 24)

Lapsen täytyy olla tietoinen siitä, että hänen perheensä ei ole millään tapaa huono tai häpeällinen, vaan perheellä on ongelma, jonka ratkaiseminen vaatii ulkopuolista apua. Lapsen ei tule koskaan yksin olla vastuussa avun hakemisesta tai sen saamisesta, ja aikuisen tuki on merkittävässä roolissa, kuten alla olevasta esimerkeistä voidaan havaita.

Aineistoesimerkki 15: "- Puhumalla riidat ratkee, tiedämmehän sen. Karhuluolaan meillä kulkee matka yhteinen. Lähdetäänpäs, Pikku-Nalle! Nyt on meillä hoppu. Isän tiuskinnalle täytyy tulla loppu!" (Laiho, 2000, s. 27)

Aineistoesimerkki 16: "Nalle vielä niiskauttaa. Hiljaa kuiskaa hiiskauttaa hymysuu tuo leveä: - Sydän on niin keveä! Jos pelko on tai suru suuri, apu löytyy silloin juuri. Aikuisesta tuen saa, puhuminen helpottaa!"
(Laiho, 2000, s. 27)

Aineistoesimerkissä 15 kuvataan, kuinka Pikku-Nallen sydän kevenee, kun hän kertoo perheensä tilanteesta aikuiselle. Väkivallan salaaminen on iso taakka lapsen harteilla. Tämän vuoksi on tärkeää, että aikuinen uskaltaa ottaa väkivallan puheeksi lapsen kanssa (Holmberg 2002, s. 24). Lapset ovat yleensä lojaaleja vanhemmilleen vaikeidenkin asioiden suhteen, joten lapsi voi kokea suojeluviettiä väkivallan tekijää kohtaan tai hän kuvittelee loukkaavansa tai häpäisevänsä perheensä kertoessaan väkivallasta. Lapsi saattaa murehtia ja huolehtia väkivaltaisesti käyttäytyneestä vanhemmastaan ja hänen aikomuksistaan.

6 POHDINTA

6.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, miten perheväkivaltaa kuvataan Mainio ja Zataar - Kirahvi Mainion tarinat sekä Urhea Pikku-Nalle lastenkirjoissa. Tarkastelimme aihetta myös lapsen näkökulmasta, ja selvitimme, millaisia keinoja kirjoissa tarjotaan väkivallan kokemuksen käsittelyyn. Aineistomme kirjat olivat vuosilta 2000 sekä 2020. Käytimme aineiston analyysimenetelmänä teoria-ohjaavaa sisällönanalyysia, joten teoria ja aikaisempi aiheesta hankittu tieto ohjasi tulosten syntymistä. Tutkimuksemme tulosten pohjalta havaitsimme, että perheväkivalta esitetään myös lastenkirjoissa moniulotteisena ilmiönä.

Aineistomme pohjalta perheväkivallan muodoiksi ilmenivät fyysinen, psyykinen ja sukupuolittunut väkivalta, jotka pohjautuivat esimerkiksi THL:n (2022) määrittelemiin lähisuhdeväkivallan erilaisiin muotoihin. Etenkin Maailman terveysjärjestö WHO (2005), Paavilainen ja Pösö (2003, s. 19) sekä Notko (2000, s. 3) korostivat perheväkivallan sukupuolittuneisuuden huomioimisen merkitystä, mikä näkyi molemmissa aineistomme lastenkirjoissa, sillä väkivallan tekijänä oli mies ja uhrina nainen. Fyysinen väkivalta, jota kuvattiin perheväkivallan näkyvimmäksi muodoksi, näyttäytyi selvästi myös molemmissa kirjoissa. Sen sijaan psyykkistä väkivaltaa kuvattiin ainoastaan Urhea Pikku-Nalle lastenkirjassa, vaikka esimerkiksi Paavilainen & Pösö (2003, s. 14–15) korostivat psyykkistä väkivaltaa esiintyvän aina fyysisen väkivallan yhteydessä. Psyykkistä väkivaltaa saattaa olla vaikeaa tunnistaa, sillä siitä ei jää näkyviä vammoja uhriin. Tällöin myös ulkopuolisen tahon puuttuminen asiaan on hankalampaa, ja uhri itse ei välttämättä tiedosta henkistä väkivaltaa. (Mieli, 2021.) Olisi tärkeää, että psyykkistä väkivaltaa kuvattaisiin enemmän, jotta mahdollisimman moni tunnistaisi sen ja osaisi hakea apua.

Tutkimuksessamme perheväkivalta tapahtui vanhempien välisenä väkivaltana, jota lapsi seurasi sivusta. Mainio ja Zataar-lastenkirjassa lapsi herää kesken

yöunien tappelun ääniin, jolla kuvataan sitä, että lapset ovat usein enemmän tietoisia perheessään tapahuvasta väkivallasta kuin vanhemmat luulevat tai haluavat uskoa. Tätä korostivat myös Ensi- ja turvakotien liitto (2022) sekä Holmberg (2002). Myös Oranen (2012) havaitsi vanhempien välisen väkivallan vaikuttavan lapseen, vaikka he eivät itse olisikaan suoraan väkivallan kohteina tai edes näkisi sitä omin silmin. Urhea Pikku-Nalle-lastenkirjassa lapsi selvästi näkee vanhempien välistä väkivaltaa ja yrittää estää tapahtuman kuitenkin siinä onnistumatta.

Molemmissa kirjoissa perheväkivallan todistaminen herättää lapsessa monenlaisia tunteita. Mainio ja Zataar-lastenkirjassa lapsen tuntemuksia kuvataan ”kummallisena”, ja hänen oloaan kuvaillaan myös levottomaksi, yksinäiseksi, kauheaksi ja välillä lapsesta ei tunnu mitään. Sen sijaan Urhea Pikku-Nalle-lastenkirjassa lapsen oloa kuvataan selvästi surullisemmaksi, lohduttomaksi, apeaksi sekä syylliseksi. Syy tähän tunteiden kirjon erilaisuuteen kirjojen välillä voi johtua siitä, että Mainio ja Zataar on tuotettu yhdessä lasten kanssa, joten se sisältää lasten kertomia asioita, joita siis myös lähestytään lapsenomaisella tavalla ja tyyllillä. Lapsi ei välttämättä osaa selittää omaa oloaan. Urhea Pikku-Nalle on aikuisen kirjoittama kirja, joten siinä tunteita on kuvattu aikuislähtöisesti.

Väkivaltaa kokeneelle lapselle on tärkeää tiedostaa, ettei hänen perheensä ole ainoa perhe, jossa on tapahtunut väkivaltaa (Holmberg 2002). Urhea Pikku-Nalle lastenkirjassa keskeisenä on syyllisyyden tunteen kuvaaminen, joka voi olla yhteydessä siihen, että lapsi vaikenee aiheesta, koska hän luulee olevansa syyllinen vanhempiensa väliseen riitelyyn. Kirjassa korostetaan sitä, että vanhempien riitely ei ole koskaan lapsen syy, ja että lapsi on rohkea kertoessaan perheessään ilmenevästä väkivallasta. Kirjan tarinan avulla voidaan varmistaa, että väkivaltaa kokenut lapsi ei ajattele syyn olevan hänessä. Lapset, jotka eivät ole kokeneet väkivaltaa, saavat mallin, miten toimia, jos he havaitsevat perheessään väkivaltaa.

Väkivallan kokemuksen käsittelyyn tarjotaan kirjoissa monenlaisia keinoja. Mainio ja Zataar-lastenkirjassa äiti ja lapsi lähtevät turvakotiin, jossa lapsen kanssa yhdessä mietitään keinoja helpottaa oloa. Erilaisiksi keinoiksi löytyivät

äidille kertominen ja hänen halaamisensa, poliisit, lepääminen sekä aikuisen sensitiivisyys. Urhea Pikku-Nalle-lastenkirjassa puolestaan korostuu aikuisen rooli tilanteen ratkaisijana. Aikuinen lohduttaa sekä rohkaisee lasta näyttämään tunteet. Aikuisen tuen merkitystä lapsen traumaattisen kokemuksen käsittelyssä korosti myös Lowe (2009). Lisäksi etenkin puhumisen tärkeyttä korostetaan, mikä yhtenee esimerkiksi Aholoiden (2016) esittämään näkemykseen siitä, että perheväkivaltaan on tärkeää puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Urhea Pikku-Nalle-lastenkirjassa aikuinen on se, joka huolehtii, että perhe saa apua.

On tärkeää, että kirjassa kuvatut henkilöt ovat eläimiä, jotta lapsi pystyy lähestymään arkaa aihetta turvalliselta etäisyydeltä (Mustola, 2014, s. 184). Mairio ja Zataar-lastenkirjassa tarinan lapsi on kirahvi, joka asuu Afrikassa. Tämä etäännyttää tarinaa entisestään lapsen elämästä, tapahtumien sijoittuessa kauas Suomesta, toisin kuin Urhea Pikku-Nalle-kirjassa, jossa tarinan eläinhahmona on Suomen kansalliseläin eli karhu.

Lastenkirjallisuutta voidaan pitää ikään kuin omana maailmanaan, joka on täynnä satuja ja seikkailuja (Karasma & Suvilehto, 2014, s. 14). Historiallisesta näkökulmasta tarkasteltuna lastenkirjojen saduilla ja seikkailuilla on ollut ensisijaisesti kasvatuksellinen ja opetuksellinen tavoite ja niillä on pyritty opettamaan lapsille esimerkiksi kuuliaisuutta, nöyryyttä ja avuliaisuutta. Näin ollen lastenkirjallisuuden maailma on aina yhteydessä vallitsevaan aikaan; aikansa kasvatustieteeseen- ja käytäntöihin. Karasman ja Suvilehdon (2014, s. 14) mukaan nykyisen lastenkirjallisuuden tavoitteena ei ole samanlainen ehdottomuus ja alistuva tottelevaisuus tai minkään aiheen kieltäminen ja varominen. Sen sijaan tämän päivän lastenkirjoilla halutaan mukauttaa lasta elämään ja kertoa avoimesti erilaisista elämän haasteista ja vaikeistakin asioista, kuten kuolemasta, vanhempien avioerosta, väkivallasta ja sairauksista.

6.2 Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksen luotettavuuden arvioiminen on keskeinen osa laadullista tutkimusta (Eskola & Suoranta, 1998, s. 211). Yksi aineiston luotettavuuteen liittyvä

tekijä on aineiston rajaaminen tutkimuksen tavoitetta vastaavaksi (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 163). Tutkimusaineistomme valikoitui lähinnä kirjan aiheen perusteella, sillä perheväkivaltaa käsittelevää lastenkirjallisuutta löytyi niukasti. Halusimme valita kirjoja, jotka on suunnattu nimenomaan varhaiskasvatusikäisille. Käyttämämme lastenkirjat kuvaavat perheväkivaltaa eri näkökulmista, mutta aineistomme on kooltaan melko suppea, joka voi vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Päädyimme analysoimaan tutkimuksessamme kuvakirjoista sekä kuvia, että tekstiä, sillä ne tukevat toisiaan (Seppä, 2012, s. 147). Kuvakirjoissa kuvien merkitys on keskeinen etenkin lapsille, joten koimme niiden mukaan ottamisen tutkimukseen tärkeänä.

Tutkimuksen luotettavuuden arviointiin liittyvä osa-alue on uskottavuus, jolloin tarkastellaan vastaavatko tutkijan omat tulkinnat tutkittavien käsityksiä (Eskola & Suoranta, 1998, s. 212). Jokainen tulkitsee kuvia eri tavoin, mikä vaikuttaa tutkimuksemme uskottavuuteen. Kuvakirjojen etuna on kuitenkin se, että kuka tahansa lukija saa aineistomme käsiinsä ja voi näin arvioida tekemiemme tulkintojen paikkansapitävyyttä ja tehdä lisäksi myös omia tulkintojaan.

Laadullinen tutkimus pyrkii aina puolueettomuuteen, mutta on huomiotava, että tutkijan luomaan ja tulkitsemaan tutkimusasetelmaan vaikuttavat monet tekijät, kuten esimerkiksi hänen sukupuolensa, virka-asemansa ja ikänsä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 160.) Laadullisen tutkimuksen perustana on kuitenkin tietoisuus tutkijan keskeisyydestä tutkimuksen välineenä (Eskola & Suoranta, 1998, s. 211). Vaikka tutkimuksessamme pyrimme olemaan puolueettomia, tutkijoina me tarkastelimme aineistoamme tietystä rajatusta näkökulmasta, joka on voinut osaltaan vaikuttaa tekemiimme tulkintoihin ohjaamalla niitä tietynlaisiksi. Esimerkiksi lapset olisivat voineet tulkita kirjojen kuvia eri tavalla kuin me tutkijoina, ja näin tutkimuksen tulokset saattaisivat muuttua. Tutkimuksen varmuutta kuitenkin lisää se, että tutkija tiedostaa ja huomioi nämä tutkimukseen vaikuttavat ennako-olettamukset (Eskola & Suoranta, 1998, s. 213).

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida myös tutkimuksen reliabiliteetin kautta, eli toistettavuutta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 160). Pyrimme kuvaamaan mahdollisimman selkeästi ja tarkasti tutkimuksemme etenemisen, jotta

se on toistettavissa toisen tutkijan toimesta, mikä myös selkeyttää ja tuo tutkimuksemme ymmärrettävämmäksi. Tämä vaikuttaa myös tutkimuksen siirrettävyyteen, jolloin tutkimuksemme tuloksia olisi mahdollista tarkastella eri kontekstissa tietyin ehdoin (Eskola & Suoranta, 1998, s. 212).

Yksi laadullisen tutkimuksen vaatimuksista on riittävä aika tutkimuksen tekemiseen (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 165), ja sen avulla voidaan arvioida myös tutkimuksen luotettavuutta. Kandidaatin tutkielman tekemiseen oli melko tiivis ja lyhyt aika muiden opintojen ohella, mikä voi vaikuttaa tutkimuksemme luotettavuuteen. Koemme kuitenkin, että saimme riittävästi aikaa tutkimuksen tekemiseen, johon vaikutti esimerkiksi valmis tutkimusaineisto.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella myös vahvistuvuuden näkökulmasta, jolloin tehdyille tulkinnoille haetaan tukea aiemmista tutkimuksista. (Eskola & Suoranta, 1998, s. 213). Aiempia tutkimuksia juuri perheväkivallan käsittelemisestä lastenkirjallisuudessa ei löytynyt, mutta löysimme aikaisempia tutkimuksia näistä aiheista erikseen sekä muiden vaikeiden aiheiden käsittelemisestä lastenkirjallisuudessa. Tutkimuksestamme saadut tulokset olivat yhteeneviä aiemmin saadun tiedon kanssa, mikä lisää tutkimuksemme vahvistuvuutta.

Eettisyys on myös osa tutkimuksen laatua (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 149). Tutkimusaineistomme koostuu kahdesta lastenkirjasta, eli hyödynsimme valmista aineistoa tutkimuksessamme. Tällöin tutkimuksessamme ei tarvitse ottaa huomioon joitakin keskeisiä eettisiä tutkimusongelmia, kuten tutkimuslupaa tai tutkimusaineiston keruun ja säilyttämiseen liittyviä ongelmia (Eskola & Suoranta, 1998, s. 52–53). Tutkimuksemme noudattaa hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Tutkimusta tehdessämme olemme noudattaneet huolellisuutta ja tarkkuutta. Kunnioitamme aiempia tutkimuksia ja lähdekirjallisuutta viittaamalla niihin oikeaoppisesti. Lisäksi tutkimuksemme aihe on arkaluontoinen, joten on tärkeää lähestyä sitä sensitiivisesti, kuitenkin ilmaisemalla asiat totuudenmukaisesti niitä kaunistelematta tai sensuroimatta.

6.3 Jatkotutkimushaasteet

Lastenkirjallisuus on hyvä keino käsitellä lasten kanssa vaikeita aiheita, kuitenkin perheväkivaltaa lastenkirjallisuudessa tarkastelevia tutkimuksia ei juurikaan löydy. Lastenkirjat antavat myös aikuiselle keinoja käsitellä vaikeaa aihetta. Mahdolliset jatkotutkimukset voisivat keskittyä siihen, miten varhaiskasvatuksen henkilöstö hyödyntää vaikeita aiheita käsittelevää lastenkirjallisuutta työssään. Koska perheväkivalta usein mielletään perheen yksityisasiaksi, on tärkeää levittää tietoisuutta siitä, että perheväkivallasta ei koskaan pidä vaieta. On tärkeää tehdä myös jatkotutkimusta siitä, millaisella tasolla varhaiskasvatuksen henkilöstön tietoisuus perheväkivallasta on. Lisäksi olisi mielenkiintoista tarkastella miten käsitykset perheväkivallasta ovat muuttuneet. Varhaiskasvatuksen näkökulmasta Suomessa ei löydy juurikaan perheväkivaltaan liittyvää tutkimusta. Tutkimustiedon avulla olisi mahdollista lisätä varhaiskasvattajien tietoisuutta perheväkivallasta ja keinoja käsitellä väkivaltaa sekä kohdata perheet ja tarjota heidän tarvitsemaansa apua ja tukea.

Keskeisenä jatkotutkimushaasteena on lasten näkökulman huomioiminen, sillä olisi tärkeää tutkia, miten lastenkirjojen väkivaltailmiö välittyy lapsille. Pääsääntöisesti tutkimukset ovat aikuislähtöisiä, jolloin saadut tulokset perustuvat aikuisten näkökulmaan ja havaintoihin. Tästä johtuen jatkossa merkityksellisenä tutkimuskohteena tulisi olla lasten tekemät tulkinnat sekä heidän pohdintansa ja näkemyksensä. Näin voitaisiin ymmärtää perheväkivaltailmiön mahdollisimman aitoja merkityksiä ja kokemuksia. Lasten ollessa tutkimuskohteina eettisyyden merkitys korostuu huomattavasti. Lisäksi lapsilähtöisessä tutkimuksessa vaaditaan huolellisuutta ja tarkkuutta lasten tulkitsemien kirjojen suhteen. Aineistomme Mainio ja Zataar -kirja toimii hyvänä esimerkkinä lapsen näkökulman huomioimisesta ja lapsentasoisuudesta.

Tutkimuksemme aineistossa kummassakin lastenkirjassa lapset ovat perheväkivallan sivustaseuraajia. Yhtenä jatkotutkimuskohteena olisi tärkeää tutkia aihetta siitä näkökulmasta, että lapset ovat itse olleet varsinaisia väkivallan kohteita. Lisäksi kummassakin kirjassa väkivallan tekijänä on mies eli perheen isä. Tämä näkyy myös yleisesti perheväkivaltaa käsittelevässä lastenkirjallisuudessa,

sillä pääsääntöisesti väkivallan tekijäksi kuvataan juuri mieshenkilö. Tässä tutkimuksessa olemme kuvanneet perheväkivallan sukupuolittuneisuuden näkökulmaa, mutta tuoneet myös ilmi väkivallan tarkastelua sukupuolineutraalisti. Sekä miehet että naiset ovat perheväkivallan uhreja. Väkivallan tarkasteleminen sukupuolineutraaliuden kautta perustuu näkökulmaan, jossa sukupuolta merkittävämpänä asiana pidetään yksilöllisyyttä sekä jokaisen yksilöllistä ja henkilökohtaista kokemusta. Tästä johtuen olisi tärkeää tutkia myös naisia ja äitejä perheväkivallan tekijöinä. Pohdimme, että etenkin perheväkivaltaa kokeneelle lapselle voisi olla hyvin traumatisoivaa, jos kirjoissa väkivallan tekijäksi olisi kuvattu äiti.

Perheväkivaltailmiö on haasteellinen, sillä instituutiona perhe on erittäin tärkeä osa ihmisten elämää, ja perhesuhteet ovat ihmisille läheisiä ja merkityksellisiä, ja ihmiset haluavat kokea hyväksyntää näissä suhteissa. On tärkeää lisätä tietoisuutta perheväkivallasta ja sen moniulotteisuudesta sekä yleisyydestä. Tietoisuuden lisäämiseen sisältyy näkemys perheväkivaltaa kokevien ihmisten herkästä ja haavoittuvaisesta tilanteesta, sillä perhesuhteisiin liitetään usein luottamuksellisuus. Heidän asemaansa voidaan kuvata arkaluontoisemmaksi suhteessa esimerkiksi kadulla satunnaista väkivaltaa kokeneisiin, koska perheen sisäinen luottamus on rikkoutunut väkivallan seurauksena. Perhesuhteilla on merkittävä vaikutus siihen, millaisiksi ihmisten käsitykset itsestään ja suhteestaan toisiin ihmisiin muovautuvat. Tästä syystä perheväkivalta ilmiönä sekä perheväkivallan kokijat tarvitsevat tarkoituksenmukaisia ja laaja-alaisia yhteiskunnallisia tukitoimia ja puuttumiskeinoja.

LÄHTEET

- Ahola, T. & Ahola, M. (2016). *Väkivallasta turvallisuuteen*. Helsinki: Lyhytterapiainstituutti Oy.
- Drucker, E. (2008a). På jakt efter de ting som flytt. Den främmandegjorda vardagen i Eva Lindströms böcker. Teoksessa M. Andersson & E. Drucker (toim.), *Bildberboksanalyser*. Studentlitteratur.
- Ensi- ja turvakotien liitto (2022). *Tunnista väkivalta*. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/perhe-ja-lahisuhdevakivalta/tunnista-vakivalta/>
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Eskonen, I. (2005). *Perheväkivalta lasten kertomana. Miten ja mitä lapset kertovat terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta?* (Väitöskirja, Tampereen yliopisto). <https://urn.fi/urn:isbn:951-44-6432-X>
- Haapakangas, K. (2021). *Vanhempien lapsiinsa kohdistama väkivalta väheni koronavuonna - avopuolisoiden väliset teot kasvoivat eniten*. Tieto&trendit 1.6.2021. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/vanhempien-lapsiinsa-kohdistama-vakivalta-vaheni-korona-vuonna-avopuolisoiden-valiset-teot-kasvoivat-eniten/>
- Hautanen, T. (2017). Vain vanhempien parisuhdeasia? Väkivallan arviointi huoltoriiidoissa. Teoksessa J. Niemi, H. Kainulainen & P. Honkatukia (toim.), *Sukupuolistunut väkivalta: oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma* (s. 121–137). Vastapaino.
- Heikkilä-Halttunen, P. (2010). *Minttu, Jason ja Peikonhäntä: lasten kuvakirjoja kiipeistä aiheista*. Helsinki: BTJ Finland Oy.

- Holma, J. & Partanen, T. (2008). Lähisuhdeväkivalta tutkimuskohteena. Teoksessa E. Sevón & M. Notko (toim.), *Perhesuhteet puntarissa* (s. 274–288). Palmenia Helsinki University Press.
- Holma, J., Husso, M., Laitila, A., Notko, M. & Virkki, T. (2014). Väkivallan kohtaamisen käytännöt ja kehittämisprojektien sudenkuopat. Teoksessa R. Haverinen, M. Kuronen & T. Pösö (toim.), *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus* (s. 261–279). Vastapaino.
- Holmberg, T. (2002). *Lapset ja perheväkivalta*. Helsinki: Lasten Keskus.
- Husso, M. & Virkki, T. (2008). Sukupuolittunut luottamus ja väkivalta parisuhteissa. Teoksessa E. Sevón & M. Notko (toim.), *Perhesuhteet puntarissa* (s. 259–273). Palmenia Helsinki University Press.
- Hytönen, J. (1997). *Lapsikeskeinen kasvat*us (4. osin uudistettu painos). WSOY.
- Karasma, K. & Suvilehto, P. (2014). *Ihmejuttuja ja tavattomia tarinoita: lasten- ja nuortenkirjallisuuden maailma*. Avain.
- Karhuvaara, M., Kaitue S. & Ruuhilahti, S. (2013). *Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino.
- Kauppinen, H. (2021). *Lastensuojelun tarve on lisääntynyt*. Aamulehti 21.4.2021, A4-5.
- Kuuva, S. (2007). *Content-based approach to experiencing visual arts*. Jyväskylä studies in computing 76.
- Lampert, J. & Walsh, K. (2010) 'Keep telling until someone listens': understanding prevention concepts in children's picture books dealing with child sexual abuse. *Children's Literature in Education*, 41(2), 146–167. [10.1007/s10583-010-9104-1](https://doi.org/10.1007/s10583-010-9104-1)

- Lassén-Seger, M. (2008). Bland djungelapor, jaguarer och jobbarkaniner. Djuriska barn i bilderboken. Teoksessa M. Andersson & E. Drucker (toim.), *Bilderboksanalyser* (s. 113–130). Studentlitteratur.
- Lastensuojelulaki. (2007). <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lowe, D. (2009). Helping Children Cope through Literature. *Forum on Public Policy*.
- Mieli - Suomen mielenterveys ry. (2021). *Henkinen väkivalta satuttaa sisältä päin*. <https://mieli.fi/vaikea-elamantilanne/vakivalta/henkinen-vakivalta-satuttaa-sisaltapain/>
- Mustola, M. (2014). *Lastenkirja. Nyt*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Niemi, J., Kainulainen, H. & Honkatukia, P. (2017). Johdanto. Teoksessa J. Niemi, H. Kainulainen & P. Honkatukia (toim.), *Sukupuolistunut väkivalta: oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma* (s. 11–16). Vastapaino.
- Nodelman, P. (2008). *Hidden adult: Defining Children's Literature*. John Hopkins University Press, Baltimore.
- Notko, M. (2000). *Väkivalta parisuhteessa ja perheessä*. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja.
- Opetushallitus (2018, 2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Opetushallitus https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Oranen, M. (2012). Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa A. Söderholm & S. Kivitielä-Kallio (toim.), *Lapsen kaltoinkohtelu* (s. 217–236). Helsinki: Duodecim.
- Paavilainen, E. & Pösö, T. (2003). *Lapset, perhe ja väkivaltatyö*. WSOY, Porvoo.
- Pojula, S. (2007). *Lapsi ja kriisi*. Kirjapaja, Helsinki.

- Purjo, T. (2010). Johdanto. Kriittisiä ajatuksia sukupuoleen ja väkivaltaan liittyvistä yleistyksistä. Teoksessa T. Purjo & E. Gjerstad (toim.), *Sukupuoli ja väkivalta* (s. 9–17). Non-Fighting Generation.
- Reynolds, K. (2007). *Radical Children's Literature. Future Visions and Aesthetic Transformations in Juvenile Fiction*. Palgrave Macmillan.
- Ronkainen, S. (2017). Mitä väkivalta on? Erontekojen tärkeydestä, yhteyksien näkemisestä. Teoksessa J. Niemi, H. Kainulainen & P. Honkatukia (toim.), *Sukupuolistunut väkivalta: oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma* (s. 19–35). Vastapaino.
- Roberts, S. K. & Crawford, P. A. (2008). Literature to Help Children Cope With Family Stressors. *Young Children*, 16, 12–18.
- Ruckenstein, M. (2004). Isät ja väkivalta. Kilpailevia tulkintoja, toistuvia käytäntöjä. Teoksessa I. Aalto & J. Kolehmainen (toim.), *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli* (s. 109–130). Vastapaino.
- Schwiebert, P. (2003). "How to help your children." *We Were Gonna Have a Baby, But We Had an Angel Instead*. Grief Watch.
- Seppä, A. 2012. *Kuvien tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Suvilehto, P. (2020). *Oi ihana satu: lasten ja nuorten kirjallisuusterapia*. Avain.
- Suvilehto, P. & Ebeling, H. (2008). *Kirjallisuusterapia lasten ja nuorten kehityksen tukena*. Duodecim: 124(5):527–33.
- Svensson, S. (1999). Barnböcker utan barn. Teoksessa A. Banér (toim.), *Barnkultur - igår, idag, i morgon. Festskrift till Gunnar Berefelt* (s. 73–102). Stockholms universitet/Centrum för barnkultursforskning.
- Särkelä, R. (2021). Perheiden hätä suuri - pitkäjänteiset yhteiset toimet tarpeen. Ensi- ja turvakotien liitto 4.3.2021. <https://ensijaturvakotienliitto>

.fi/blogi/perheiden-hata-suuri-pitkajanteiset-yhteiset-toimet-tarpeen/

THL- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2022). Koronaepidemian vaikutukset lähisuhdeväkivallan kokemuksiin ja palveluiden käyttöön (KOVÄ). <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/koronaepidemian-vaikutukset-lahisuhdevakivallan-kokemuksiin-ja-palveluiden-kayttoon-kova->

THL- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2022). *Lähisuhdeväkivalta*. <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-muodot/lahisuhdevakivalta>

THL- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2022). *Väkivallan muodot*. <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-muodot>

Tilastokeskus (2021). *Tietoon tulleet alaikäisiin kohdistuneet perheväkivaltatapaukset vähenivät 14 prosenttia*. https://tilastokeskus.fi/til/rpk/2020/15/rpk_2020_15_2021-06-01_tie_001_fi.html. Tilastokeskus.

Townsend, J.R. (1990/1971). *Standards of Criticism for Children's Literature*. Teoksessa P. Hunt (toim.), *Children's Literature. The Development of Criticism*. Routledge, New York & Lontoo.

Tucker, N. (2006). Depressive Stories for Children. *Child Lit Educ*, 37, 199–210.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.

Ylönen, H. (2000). *Loihditut linnut. Satujen merkitys lapselle*. Tammi, Helsinki.

Williams, L. (2003). We are all in the Dumps with Bakhtin: Humor and the Holocaust. Teoksessa R. Mc Gills (toim.), *Children's literature and the Fin de Siècle*. Praeger, Lontoo.

Wiseman, A. (2012). Summer's End and Sad Goodbyes: Children's Picturebooks About Death and Dying. *Children's literature in education* 44 (1).
10.1007/s10583-012-9174-3

World Health Organization. (2002). *Väkivalta ja terveys maailmassa- WHO: n raportti*. https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/full_fi.pdf